

SZÜCS NORBERT

Az Óperenciás-tengeren is túl...

Magyar au pair-ek Nyugat-Európában és
az Egyesült Államokban

BEVEZETÉS¹

A piacképes nyelvtudás napjainkban a kulturális tőke egyik legfontosabb, és bizonyos iskolázottsági szint felett egyre inkább elengedhetetlen része. Az információs társadalom korában, az Európai Unióhoz való csatlakozás küszöbén a magyar társadalom egyre több, idegen nyelveket is beszélő szakembert igényel. Ez az oktatási rendszer változásában is megmutatkozik. A nyelvvizsga pluszpontot jelent az egyetemi-főiskolai felvételnél, vagy néhány esetben már felvételi követelmény. A felsőoktatásban részt vevők számára diplomafeltétel egy vagy több nyelvvizsga, s külföldi ösztöndíjak elnyerésének minimuma. Mind a középiskolát végzettek, mind a felsőfokú végzettségűek számára előny a munkaerőpiacon a hatékony nyelvtudás.

Az idegen nyelv(ek) ismerete tehát tőke, hiánya szegregáló hatású. A nyelvtudás megszerzése során azonban nagyfokú esélyegyenlőtlenség figyelhető meg. Az egyén kvalitásain túl az általános- és középiskolai nyelvoktatás minősége, ill. a család anyagi helyzete és kulturális háttere a differenciáló tényező. Kevésbé jó minőségű nyelvoktatásban részesülőknek és/vagy kevésbé tehetségeseknek iskolarendszeren kívüli lehetőségeket is kell keresniük a tanulásra. Ez természetesen függ a család és az egyén anyagi helyzetétől, az áldozatvállalás mértékétől. A magántanár és a nyelviskolai tanfolyam sokak számára megfizethetetlen. Az idegen nyelvi lektorátus keretében – felsőoktatásban részt vevők esetében – az oktatás nem elég hatékony. Alternatív lehetőségek után kell nézniük. Az Interneten való nyelvtanulás, a CD-ROM-ok vagy audiovizuális eszközök segítségével való tanulás nem mindenki számára elérhető, vagy eredményes. Haté-

¹ A tanulmány elkészítésében segítségemre voltak tanárim: Dr. Utasi Ágnes és Lőrinczi János. Köszönöm a Héra Holding támogatását – lehetővé tették, hogy adatbázisukat kutatásom során használjam. Az adatgyűjtés szakaszában sokat segítettek évfolyamtársaim és barátaim. Köszönet illet minden interjúalanyt, adatközlőt is. Fontos volt Derecskei Ágnes, Guba Szilvia és Orbán Viktor segítsége. A kutatást anyagilag támogatta a Prudentia Alapítvány és a SZTE BTK HÖK.

könyv és anyagiilag is kifizetődő nyelvtanulási módszer viszont a külföldi munkavállalás. Így anyanyelvi környezetben sajátítható el a nyelv, s nem igényel különösebb anyagi áldozatot sem a tanulási folyamat. Ezt a lehetőséget nemcsak a középfokú nyelvvizsga megszerzésével küszködők használják ki, hanem azok is, akik nem elégednek meg egy „tanfolyami nyelv” ismeretével, hanem magas fokon akarják beszélni az „élő nyelvet”.

A külföldi munkavállalásra a legelterjedtebb legális lehetőség a fiatalok körében az au pair-ség, a bentlakásos gyermekfelügyelet vállalása. Ez olyannyira elterjedt forma, hogy véleményem szerint az elmúlt években korjellemzővé vált, kialakult az „au pair-generáció”. Kevés magyar család számára megfizethető az a Nyugat-Európában általánosan elterjedt gyakorlat, hogy a gyermeket anyanyelvi környezetbe küldjék el nyelvet tanulni. Így sok magyar – és más kelet-európai országokból érkező – fiatal vállal Nyugat-Európában és az Egyesült Államokban au pair-munkát.

Az alábbi tanulmányban azt vizsgálom, hogy a nyilvánvaló ok mellett – nyelvtanulás – milyen motivációk hatására vállalt egy fiatal au pair-munkát. Érdekel, hogy kik alkotják az au pair-munka társadalmi bázisát, hogyan találnak vendéglátó családot, milyen élmények érik őket külföldön, hogyan telnek a mindennapjaik, s milyen tapasztalatokkal térnek haza Magyarországra.

AZ „AU PAIR” FOGALMÁNAK ÉS TEVÉKENYSÉGI KÖRÉNEK DEFINIÁLÁSA

Az „au pair” francia eredetű szó, jelentése: segítő személy. Az au pair fogalma egy idegen ország családjánál való tartózkodást jelent nyelvtanulás és az ország kultúrájának megismerése céljából. Az au pair-kedés hivatalosan egy, a kormányok közötti megállapodáson alapuló csereprogram. Az au pair-munkát vállaló fiatalok védelmében az Európa Tanács 1969-ben irányelveket fogadott el „Európai egyezmény az au pair foglalkoztatásról” címmel, melynek célja, hogy megakadályozza „az ebbe a kategóriába tartozó személyek erkölcsi és anyagi kizsákmányolását azáltal, hogy jogi-, erkölcsi- és anyagi védelmet nyújt nekik”.²

Három évvel később a tagországok elfogadtak egy szerződésmintát is, amely az egyezmény szellemében szabályozta az au pair és a vendéglátó család kapcsolatát. Az au pair közvetítő irodák is ezt veszik alapul a szerződések megkötésekor.

² Európai egyezmény az au pair foglalkoztatásról; Európa Tanács, Strasbourg, 1969. február 24. Kézdi-Vizi 1997. 126.

Az Európai Közösségben nagy hagyományokkal bír ez a foglalkoztatási mód. Az Európai Unió az integráció szellemében kiemelten fontosnak tartja a fiatal korosztályhoz tartozók külföldi munkavállalását, mert az idegenellenesség mértékének a csökkenését vonhatja maga után, a toleránsabb, nyitottabb, sztereotípiáktól mentes gondolkodást segíti elő.³

Az au pair szállás, teljes ellátás és rendszeres zsebpénz fejében gyermekfelügyeletet és könnyebb házimunkát vállal, a családnál lakik, amely családtagként kezeli. A zsebpénz nem minősül keresetnek és adózni sem kell utána.

Hazánkban gyakran összekeverik az au pair értelmét a baby-sitter jelentésével. A baby-sitter alkalmi vagy rendszeres gyermekfelügyelettel foglalkozik fizetésért, az au pair feladata viszont sokkal összetettebb és változatosabb, illetve a hozzá kapcsolódó ellenszolgáltatás nem minősül munkabérnek és több forrásból származik.

Au pair lehet minden egyedülálló, 17-30 év közötti (országoként változó) hajadon/nőtlen, gyermektelen fiatal, aki alapfokon beszél a választott ország nyelvén, és gyermekgondozási tapasztalattal rendelkezik. További elvárások: középfokú műveltség, jó egészségi állapot, büntetlen előélet, jogosítvány (országoként változó, egyes országok esetében meglete előnyt jelent, más országokban kötelezően előírt alkalmazási feltétel.)

Az au pair-ek feladatait a jogszabályok az Európai Unión belül pontosan meghatározzák. Az au pair hetente 25-30 órát segít, elsősorban a gyerekek gondozásában. Segíti a családot a gyermek(ek) nevelésében, a gyerekek mindennapi életéhez szükséges fő tevékenységek elvégzésében, úgymint a gyermekekkel való játék, napközbeni és esti gyermekfelügyelet, főzés a gyerekek részére, testi épségük megóvása, házon kívüli elfoglaltságok közbeni felügyelete – például parkba, iskolába való elkísérése.

Ezen kívül szokás, hogy az au pair végez valamennyi házimunkát is. Ez lányok esetében főképpen könnyű takarítást jelent, fiúk esetében pedig általában könnyű házimunkák, festés, szerelés is szóba jöhetnek. Ezek a feladatok családonként változóak, a felek közötti megállapodástól függenek. Az au pair-rel nem lehet nehéz munkát végeztetni (órákon át tartó vasalás, ablaktisztítás, a mellékhelyiségek rendben tartása, padlósúrolás, pincetakarítás, stb.). Az au pair nem lehet felelős az egész háztartási munkáért, valamint nem helyettesítheti a takarítónőt.

Az egyezmény szerint az au pair nem dolgozhat többet napi 5-6, heti 25-30 óránál és hetente két-három alkalommal kérhetők meg esti gyermekfelügyeletre. Ennél több munka végzése esetén a család túlórárt fizet, vagy már az elején au pair plusz állást ajánl, amely magasabb zsebpénzzel jár. A hétvégén minimum egy nap szabad és ennek legalább havonta egy-

³ Lerch 1997. 8.

szer vasárnapra kell esnie. A szabadság idejét és az ünnepekre történő hazautazásokat az au pair-nek egyeztetnie kell a családdal.

Az au pair munkának több változata ismert:

- ♦ **Demi Pair:** napi 3, heti legfeljebb 15 órában kell a könnyű házimunkát végeznie (vasalás, porszívózás, ágyazás), illetve segíteni a gyerekek körüli teendőkben. A demi pair valószínűleg inkább tanulóssal szeretné tölteni az idejét, és a családnak sincs szüksége sok segítségre. Babysitting: 1-2 éjszaka.
- ♦ **Au Pair:** napi 5, heti legfeljebb 25 órában kell a könnyű házimunkát megcsinálni (vasalás, porszívózás, ágyazás, mosás, mosogatás), illetve segíteni a gyerekek körüli teendőkben. Babysitting: 1-2 éjszaka.
- ♦ **Au Pair Plus:** napi 7, heti legfeljebb 34 órában kell a házimunkát megcsinálni (vasalás, porszívózás, ágyazás, mosás, mosogatás, a ház rendben tartása) illetve segíteni a gyerekek körüli teendőkben. Babysitting: 2-3 éjszaka.
- ♦ **Mother's Help:** napi 8, heti legfeljebb 40 órában kell végeznie házimunkát (vasalás, porszívózás, ágyazás, mosás, mosogatás, a ház rendben tartása) illetve segíteni a gyerekek körüli teendőkben. Babysitting: 3-4 éjszaka.

A különböző au pair-munkák után járó zsebpénz természetesen az elfoglaltság hosszától függően változik. A zsebpénz minimum-mértékét is törvény szabályozza, külön rendelet vonatkozik a nem EU tagországra.

Az au pair-eknek legtöbb esetben alkalmuk nyílik jövedelemkiegészítő pénzkeresetre, de ez teljesen egyénre és alkalomra szabott. Az au pair vízum nem jogosít fel egyéb helyen, vagy nem au-pair -ellegű munka vállalására. A kinttartózkodás ideje alatt bármilyen, a legális au pair-tevékenységtől eltérő munka kitoloncolással fenyegeti az au pairt.

Nagy-Britanniában a vízumot az országba történő belépésnél adják meg, a megbízólevél bemutatását követően. A többi országban az a gyakorlat, hogy a vízumkérvény beadása után már ki lehet utazni a családhoz bemutatkozás, ismerkedés címén, majd 2-3 hónap múlva, amikor a vízum elkészül, személyesen lehet azt átvenni a követségen. A német és holland családok általában kifizetik ilyenkor a hazautazás költségeit, más esetekben ez a családokkal való megegyezés kérdése.

Az Egyesült Államokban az au pair-munka vállalásához J-1 vízum szükséges. E vízumot szigorúan csak 12+1 hónap időtartamra adják meg. Az Egyesült Államokba kiutazóknak jóval körülményesebb procedúrán kell átesniük a vízum beszerzése során, mint az európai országokba utazóknak.

Az országba történő kiutazást az au pair-nek kell fizetnie, de ezt is átvállalhatják a családok. Vannak országok, ahol a kinti irodák megküldik a

menetjegyet (Hollandia, Belgium), más helyen (pl. Németország) a kiérkezés után kifizetik az odaút költségét. Angliában csak a London és a család lakhelye közti útiköltséget térítik a családok.

A család kötelessége időt biztosítani arra, hogy az au pair legalább heti két alkalommal nyelviskolába járhasson. Vannak családok, akik támogatást nyújtanak az iskola kifizetéséhez vagy teljes egészében átvállalják a költségeket. (Elsősorban holland, belga, esetenként német és angol családok.)

Magyarországon az emberek többsége kevés vagy éppen semmilyen információval nem rendelkezik az au-pair munkáról. Ha valakinek a családjában, ismeretségi körében nincs au-pair munkát vállaló fiatal, akkor általában nincs is tisztában a fogalom jelentésével. A hazai médiumokban csak ritkán adnak hírt erről a szféráról, s ekkor is gyakran babysitter-nek titulálják az au pair-eket.

Hírértékkel „természetesen” az átlagostól eltérő eset bír, így a csekély számú híradás általában negatív színben tünteti fel az au pair-munkát. Az újságcikkek, tv-riportok zöme becsapott, megalázott, agyondolgoztatott, csalódott fiatalokról szól. A híradásba bekerült ex-au pair-ek a család inkorrekt magatartásáról, szexuális zaklatásról, rasszista – ázsiai vagy afrikai származású – szállásadóról, kezelhetetlen gyerekekről, elszámolási vitákról tájékoztatják a nagyközönséget.⁴

Kevésbé bulvár-jellegű híradások már nem az elrettentő esetekre, hanem az objektív tájékoztatásra helyezik a hangsúlyt. Próbálnak többféle történetet bemutatni, tanácsokat adnak a munka iránt érdeklődőknek.⁵

KÖZVETÍTŐ IRODÁK

A külföldre irányuló munkaerő-közvetítés Magyarországon szerény szakmai követelmények alapján történik, csekély hatósági kontrollal. A közvetítés feltétele csupán az, hogy a cég nyilvántartásba vétesse magát és a közvetítés a fogadó ország jogszabályainak megfelelő munkavállalásra irányuljon.⁶

Az Interneten, hirdetőújságokban és informális csatornákon keresztül másfél tucatnyi magyar érdekeltségű au pair közvetítő irodát találtam. A cégek egy része külföldi irodák magyarországi képviselője.

⁴ Pl.: Egy év Németországban – felemás érzelmekkel. Hökkentő, 1999/11. 12-13.;

Kufár Róbert: Egy háztartási menedzser kalandjai. Népszabadság. 2001. 08. 31.

⁵ Vajna Tamás: Világlátott vándorlányok. Kelet-európai bébicsőzők Londonban. HVG. 1999.06.12. 55-56. Vályi-Nagy Erika: Bébiszitter állást keres! Hölgyvilág 2002.

⁶ Tóth 1999. 56.

Forgalmuk szerint is két csoportra lehet osztani a közvetítéssel foglalkozó vállalkozásokat. A cégek közel fele „egyszemélyes” vállalkozás, egykori au pair-ek mellékkeresetét biztosító elfoglaltság. Elérhetőségként honlapot, e-mail címet vagy telefonszámot adnak meg, hiszen nem tartanak fenn irodát. Ügyfelekkel főként Interneten keresztül kommunikálnak, vagy a lakásukon fogadják őket.

A nagyobb cégek alkalmazottakat foglalkoztatnak, irodát üzemeltetnek, leggyakrabban Budapesten. Jellemző rájuk, hogy nem csak au pair közvetítéssel foglalkoznak, hanem egyéb tevékenységi körük is van. Gyakornoki programokat szerveznek, nyelvoktatást és au pair-képzést koordinálnak vagy hazai babysitter-közvetítéssel, gyermekfelügyelettel foglalkoznak.

A legrangosabb au pair-közvetítő szervezeteket tömörítő Nemzetközi Au Pair Egyesületnek jelenleg két magyar iroda is tagja.⁷

A piacvezető cégek és az egyszemélyes vállalkozások az információs anyagukban általában kölcsönösen riasztgatják a másik féllel a jelentkezőt. A nagy cégek felhívják a figyelmet arra, hogy az engedély nélkül dolgozó cégek a kiközvetítés után nem vállalnak felelősséget az au pair-ért, így probléma esetén nem lesz kihez fordulnia a külföldön tartózkodó fiatalnak. A kis cégek az alacsonyabb közvetítési díjait hangsúlyozzák, nagy haszonkulcs alkalmazásával vádolva a nagyobb irodákat.

A külföldön au pair-munkát vállaló fiatalok számát nem lehet pontosan meghatározni. A fiatalok egy része ugyanis nem magyar közvetítő irodán keresztül talál családot, hanem rögtön a külföldi irodával veszi fel a kapcsolatot vagy informális kapcsolatai révén vállal munkát. A külföldi irodák térítésmentesen közvetítenek, az ő munkájukat az au pair-t kereső család fizeti meg.

Az ex-au pair-ek ad hoc közvetítő szerepe nem lebecsülendő, hiszen mindkét fél számára előnyökkel járhat! Az au pair-jelölt első kézből, elődjétől kaphat információkat és „használati utasítást” a családról, így kevésbé kockázatos a kiutazása. A vendéglátó családnak is nagyobb esélye van arra, hogy a korábbi au pair-jük segítségével egy megbízható és elvárásainak is megfelelő fiatal alkalmazzon.

⁷ A Nemzetközi Au Pair Egyesület (IAPA) egy globális szakmai egyesülete az au pair közvetítő irodáknak. Az IAPA nem foglalkozik au pair közvetítéssel – ezt csak a IAPA tagok teszik.

Az IAPA-t 1994-ben alapították a vezető au pair szervezetek Vancouverben, Kanadában. Az IAPA fő célja, hogy védje minden au pair és vendéglátó család jogait, ugyanakkor megállapítsa a nemzetközileg elfogadott irányelveit az au pair csereprogramoknak.

Jelenleg 119 tagja van 40 országban a világon. Az IAPA tagszervezetei csak olyan professzionális szervezetek lehetnek, amelyek a legmagasabb szintű szolgáltatást és gondoskodást nyújtják ügyfelek részére. Pénzügyileg megbízhatónak kell lenniük, s szigorú szűrési eljárást kell alkalmazniuk, mind az au pair-jelöltek, mind a vendéglátó családok esetében. Az au pairt megfelelően kell tájékoztatniuk, és folyamatos személyes gondoskodást kell nyújtani részükre, ha ezt a körülmények indokolttá teszik. – www.iapa.org

Ha egy érdeklődő magyar közvetítőn keresztül talál magának családot, akkor sem biztos, hogy ez a cég legálisan dolgozik. Ám a legálisan működő iroda segítségével au pair-munkát vállaló fiatalok számáról sincsenek pontos adatok. Az au pair-munkának a magyar munkaügyi statisztikában ugyanis nincs pontos besorolása. Így az egyes cégek más és más kategóriákba sorolják be éves jelentéseik során a kiközvetített au pair-ek számát.

Magyarország egyik legnagyobb au pair közvetítő irodájánál, a Héra Holdingnál egy évben majdnem 200 fiatal jelentkezik au pair-munkára. A közvetítő irodák számát és nagyságát figyelembe véve 1000-1500 főre becsülöm a magyar cégek segítségével au pair-munkát vállaló fiatalok számát. A kérdőíves felmérésem eredménye alapján az informális csatornákon, személyes kapcsolatokon keresztül családot találó fiatalok száma legalább ugyanennyi, így körülbelül évi 2.500-3.000 főre tehető a magyar au pair-ek száma.⁸

JELENTKEZÉSI ADATLAPOK ELEMZÉSE – RECENS MINTA

A mintába a Héra Holdingnál 2001 januárjától 2002 októberéig jelentkezési adatlapot kitöltő au pair-jelöltek kerültek be, összesen 297 fő.⁹ Az adatlap kitöltése után néhány esetben előfordulhatott, hogy a jelentkező elállt szándékától, vagy más csatornán keresztül talált magának családot, esetleg egyéb okból hiúsult meg a kiközvetítése, de az ilyen esetek száma elenyésző. (1. tábla)

Négy jelentkező 2000-ben töltötte ki az adatlapot. Ők azért kerülhettek be az adatbázisba, mert az au pair-szerződés a Héra Holdingnál maximum egy évre köthető, s ők egy új szerződéssel meghosszabbították a külföldi munkavállalásukat.

A 2001-ben jelentkezettek száma ad valós képet arról, hogy egy vezető au pair-irodán keresztül hány fiatal vállal egy évben au pair-munkát.

⁸ Kallós Péter londoni magyar főkonzul 1500 főre becsülte 1999-ben a Nagy-Britanniában au pair-munkát vállaló magyar fiatalok számát. Kézdi György és Vízi György óvatos becslése szerint „számuk évente ezres nagyságrendű is lehet”.

Vajna 1999. 55-56.; Kézdi-Vízi 1997. 126.

⁹ Az adatlapokat csak nyomtatott formátumban archiválták. Egy mátrix segítségével kódoltam, majd SPSS-ben rögzítettem és elemeztem a válaszokat.

	Elemzés	Arány	Valós arány	Kumulatív arány
2000	4	1.3%	1.4%	1.4%
2001	176	59.3%	59.7%	61.0%
2002	115	38.7%	39.0%	100.0%
Összesen	295	99.3%	100.0%	
Nincs adat	2	0.7%		
Összesen	297	100.0%		

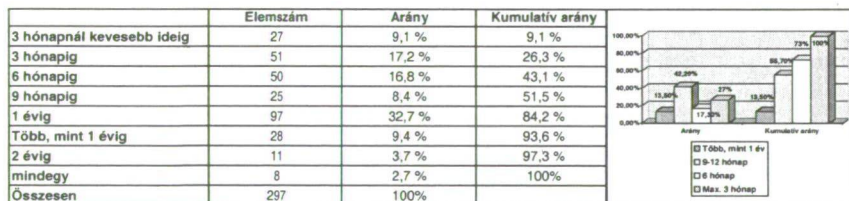
1. tábla: A mintába bekerült jelentkezők száma

A jelentkezők döntő többsége nő, csak minden tizedik au pair-jelölt férfi. (2. tábla)

	Elemzés	Arány
Férfi	30	10,1 %
Nő	267	89,9 %
Összesen	297	100%

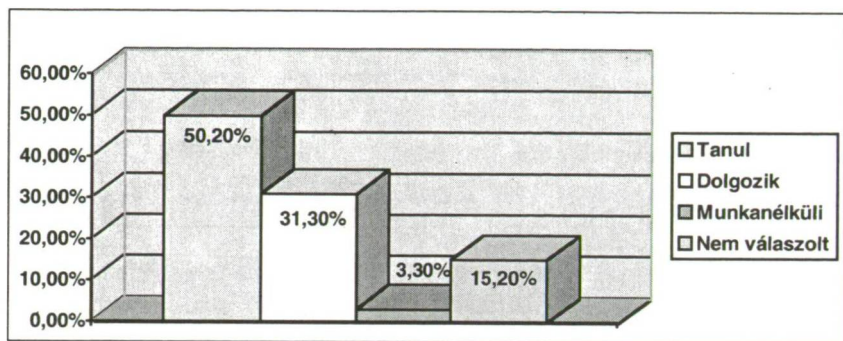
2. tábla: A jelentkezők nemek szerinti megoszlása

A legtöbben – a jelentkezők harmada – 1 éves időtartamra tervezik a munkavállalást. A jelentkezők negyede maximum 3 hónapig akar au pair-munkát vállalni. Az ilyen rövid ideig au pair-kedő fiatalok szinte kivétel nélkül nyári munkaként fogják fel az au pair-munkát, 94,6 %-uk júniusban vagy júliusban akar kiutazni. (3. tábla, 1. ábra)



3. tábla, 1. ábra: Az au pair-munka tervezett időtartama

A mintába bekerült jelentkezők fele tanuló, közel harmada már munkavállaló. Formálisan a munkanélküliek aránya elenyésző, ám a jelentkezők 15 %-ról nem derült ki, hogy mivel foglalkozik. Meggyőződésem, hogy ők a jobb benyomás kialakítása érdekében hallgatták el azt, hogy munkanélküliek. Ezt meglehetett, hiszen konkrétan sehol nem kérdez rá az adatlap a munkaerő-piaci státuszukra, s az önéletrajz megírása során is el tudták kerülni a számukra kedvezőtlen tények napvilágra kerülését. (2. ábra)



2. ábra: A jelentkezők státusza

A jelentkezőknek több mint harmada felsőoktatási intézményben tanul – az egyetemisták aránya magasabb, mint a főiskolásoké. Minden tizedik aspiráns még középiskolás. (4. tábla)

A jelentkezők átlagéletkora 22,3 év. A legfiatalabb aspiráns 17 éves volt, a legidősebb pedig 31. Az adatlapot kitöltők között a 21 éves fiatalok voltak a legtöbben, a jelentkezők 14,6 százaléka sorolható ide. A 20-24 év közötti fiatalok körében a legnagyobb az érdeklődés az au pair munka iránt. (5. tábla)

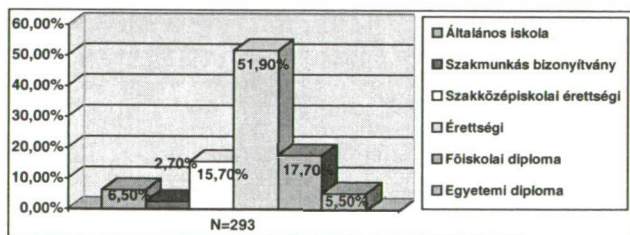
	Elemzszám	Tanulókon belüli arány	Mintán belüli arány
Egyetemista	57	38,25 %	19,2 %
Főiskola	43	28,85 %	14,5 %
Középiskola	30	20,1 %	10,1 %
Felsőfokú szakirányú képzés	4	2,7 %	1,3 %
Nem derült ki	15	10,1 %	5,1 %
Összesen	149	100%	50,2 %

4. tábla: Iskolatípus

Életkor	Valós arány N=294	Kumulatív arány
20 év alatti	16.3%	16.3%
20-24 éves	62.2%	78.6%
24 év feletti	21.4%	100.0%

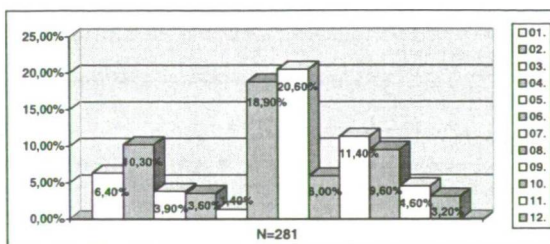
5. tábla: A jelentkezők életkori megoszlása

A jelentkezők közül a legtöbbször gimnáziumi érettségi a legmagasabb iskolai végzettsége, de 23,2 százalékuk már diplomával is rendelkezik. A főiskolai végzettségűek aránya háromszor nagyobb, mint az egyetemi diplomával rendelkezőké. A még felsőoktatási tanulmányaikat folytató hallgatók közül tehát felülreprezentáltak az egyetemi hallgatók, ám a diploma után au pair-állást vállalók között már a főiskolai diplomát szerzett fiatalok vannak túlnyomó többségben. Ez valószínűleg összefügg az azal a ténnyel, hogy a diplomás munkanélküliek között is többségben vannak a főiskolát végzetek. (3. ábra)



3. ábra: A jelentkezők legmagasabb iskolai végzettsége

Az adatlapon a jelentkezők megnevezhették a kiutazás kívánt időpontját. Az au pair-munka megkezdésének három preferált időpontja van: az év eleje (január-február), a nyár első két hónapja (június-június) és az ősz eleje (szeptember-október). A nyár első két hónapja kimagaslik az év többi része közül, ekkor akar kiutazni a jelentkezők közel 40%-a. A magas számarány oka kettős: az au pair-jelöltek egy része csak a nyári szünet alatt vállal munkát, másrészt a hosszabb időre kiutazók közül is sokan az iskolai kötelezettségeik teljesítése után kezdik el külföldi munkájukat. (4. ábra)



4. ábra: A kiutazás tervezett időpontja (hónap)

A hosszabb időre kiutazók csoportjára legjellemzőbb, hogy az ősz első hónapjaiban utaznak ki au pair-nek – a 9-12 hónapra leszerződő fiatalok harmada szeptember-október során kezdi meg munkáját. Az interjúk során kiderült, hogy az időpont megválasztásának az oka lehet hedonista és racionális alapú is. Az ősszel kiutazók egy része a nyarat „végigbulizza”, az élvezeteknek és a barátoknak szenteli, azzal a megfontolással, hogy a következő egy év során úgysem lehet része ilyen lazításban. A kevésbé szerencsések számára csak a nyár végén derül ki, hogy nem sikerült az utóvizsga, vagy nem tudnak elhelyezkedni. Ekkor – jobb híján – nyitva áll előttük az au pair-munka lehetősége.

A fél évre utazók leginkább az év elején kelnek útra, 43,7 százalékuk január-február hónapban kezdi meg munkáját. Ők általában az iskolai évhez igazodnak, az őszi szemeszter vizsgaidőszaka után keresnek au pair-állást. (6. tábla)

A kiutazás időpontja (hónap)	Az au pair munka tervezett időtartama				Összesen N=274
	Max. 3 hónap	6 hónap	9-12 hónap	Több, mint 1 év	
01.	–	20.8%	2.7%	13.2%	6.6%
02.	2.7%	22.9%	10.6%	10.5%	10.6%
03.	–	2.1%	6.2%	5.3%	3.6%
04.	–	6.3%	5.3%	–	3.3%
05.	1.3%	2.1%	1.8%	–	1.5%
06.	49.3%	10.4%	8.0%	5.3%	19.3%
07.	45.3%	8.3%	12.4%	15.8%	21.2%
08.	–	2.1%	11.5%	7.9%	6.2%
09.	1.3%	14.6%	16.8%	10.5%	11.3%
10.	–	4.2%	16.8%	15.8%	9.9%
11.	–	6.3%	2.7%	10.5%	3.6%
12.	–	–	5.3%	5.3%	2.9%

6. tábla: A kiutazás tervezett időpontja

A férfiak jóval nagyobb arányban hajlandóak egy évnél hosszabb időt külföldön tölteni, mint a nők. (7. tábla)

A jelentkezők életkora is befolyásoló tényező. A 24 évesnél idősebbek nagyobb arányban vállalnak hosszabb ideig tartó munkát, mint a minta fiatalabb tagjai. A 20 év alattiak 43,5 százaléka csak 3 hónap időtartamra köt szerződést. Ez evidens is, hiszen a 20 évesnél fiatalabb válaszadók jelentős része még középiskolába jár, s ők nem tudják a tanulmányaikat tanév közben megszakítani. (8. tábla)

Időtartam	Neme		Összesen N=289
	Férfi	Nő	
Max. 3 hónap	7.1%	29.1%	27.0%
6 hónap	17.9%	17.2%	17.3%
9-12 hónap	46.4%	41.8%	42.2%
Több, mint 1 év	28.6%	11.9%	13.5%

7. tábla: Az au pair-munka tervezett időtartama – nemek szerinti megoszlásban
($\chi^2=9,88$; sig = 0,02)

Időtartam	Kora			Összesen
	20 év alatt	20-24 éves	24 év felett	
Max. 3 hónap	43.5%	28.3%	11.5%	27.2%
6 hónap	13.0%	16.7%	21.3%	17.1%
9-12 hónap	30.4%	43.3%	47.5%	42.2%
Több, mint 1 év	13.0%	11.7%	19.7%	13.6%

8. tábla: Az au pair-munka tervezett időtartama – életkor szerinti megoszlásban
($\chi^2=15,35$; sig = 0,018)

Azok a jelentkezők, akik tanulói vagy hallgatói jogviszonnyal rendelkeznek, csak elenyésző arányban terveznek egy évnél hosszabb ideig tartó au pair-munkát. Legtöbben közülük 3 hónapra – a nyári szünet idején – akarnak kiutazni, de a 9-12 hónapos munkavállalás is elterjedt, hiszen a felsőoktatásban tanulók ki akarják használni az évhalasztás következtében rendelkezésükre álló szabadidőt.

A tanulmányokat nem folytató fiatalokat kevesebb kötelezettség köti Magyarországhoz, többségük legalább egy évre szeretne kiszakadni a hazai környezetből. Őket az anyagiak is jobban motiválják. Ahhoz azonban, hogy jelentősebb pénzüsszeget meg tudjanak takarítani, tovább kell a célszországban tartózkodniuk: a Magyarországon már munkavállalói státusszal rendelkező fiatalok háromnegyede hosszabb ideig szeretne külföldön dolgozni. A munkanélküliekre ez a döntés fokozottan jellemző, 9 hónapnál rövidebb ideig egyikőjük sem akart szerződést kötni. (9. tábla)

Időtartam	Kora			Összesen N=243
	Tanul	Dolgozik	Munkanélküli	
Max. 3 hónap	41,2 %	10,2 %	–	28,8 %
6 hónap	18,9 %	13,6 %	–	16,5 %
9-12 hónap	35,8 %	53,4 %	57,1 %	42,8 %
Több, mint 1 év	4,1 %	22,7 %	42,9 %	11,9 %

9. tábla: Az au pair-munka tervezett időtartama – státusz szerinti megoszlásban
($\chi^2=48,835$; sig = ,000)

A jelentkezési lapon az aspiránsnak a célországot is meg kellett jelölnie. Az elemzés során ügyelni kellett arra, hogy nem feltétlenül a megjelölt ország lett a végleges úti cél, hiszen a jelentkezőknek csak az 53,5 %-a választott egy országot. A válaszadók közel háromnegyedének volt komoly elképzelése arról, hogy hová akar kiutazni. A többiek olyan sok országot jelöltek meg lehetséges úti célként, hogy elmondhatjuk róluk: számukra majdnem mindegy, hogy hová utaznak ki. Hatan az összes felkínált országot megjelölték. (10. tábla)

Hány országot jelölt meg?	Elemzés	Arány	Kumulatív arány
1 országot	159	53.5%	53.5%
2 országot	37	12.5%	66.0%
3 országot	21	7.1%	73.1%
4 országot	14	4.7%	77.8%
5-10 országot	30	10.1%	87.9%
10-nél több országot	23	7.7%	95.6%
Nem jelölt meg országot	13	4.4%	100.0%

10. tábla: Az adatlapon megjelölt célországok száma

Életkor	Megjelölt országok száma		
	Átlag	Elemzés	Szórás
20 év alatt	4.04	48	5.59
20-24 év	3.3	183	4.74
24 évnél idősebb	2.24	63	3.38
Összesen	3.19	294	4.66

11. tábla: Az adatlapon megjelölt célországok száma – életkor szerinti megoszlásban

Minél idősebb volt a válaszadó annál határozottabb elképzelése volt a célországról. A 20 évnél fiatalabbak átlagosan négy országot jelöltek meg. (11. tábla)

Az életkorral kapcsolatos átlagok áttekintése után már sejthető volt, hogy az iskolázottsággal is összefüggésben van a megjelölt országok száma. A legalább gimnáziumi érettséggel rendelkező válaszadók az átlagnál kevesebb országot jelöltek meg. Az egyetemi diplomát szerzett jelentkezők tudták eldönteni a leghatározottabban, hogy hol kívánnak au pair-munkát vállalni. Ők általában csak egy vagy két úticélt jelöltek meg – a szórás is körülbírt a legalacsonyabb. (12. tábla)

Legmagasabb iskolai végzettség	Megjelölt országok száma		
	Átlag	Elemzés	Szórás
Általános iskola	3.68	19	4.71
Szakképzés bizonyítvány	3.38	8	3.58
Szakközépiskolai érettségi	4.94	46	6.89
Érettségi	3.05	152	4.19
Főiskolai diploma	2.59	52	4.06
Egyetemi diploma	1.44	16	1.26
Összesen	3.23	293	4.67

12. tábla: Az adatlapon megjelölt célországok száma – iskolázottság szerinti bontásban

Munkaerőpiaci státusz	Megjelölt országok száma		
	Átlag	Elemzés	Szórás
Tanul	2.88	149	4.24
Dolgozik	3.82	93	5.61
Munkanélküli	3.44	9	3.05
Összesen	3.25	251	4.77

13. tábla: Az adatlapon megjelölt célországok száma – státusz szerinti bontásban

A tanulók valamivel kevesebb országot jelölnek meg, mint a tanulmányaikat befejezett fiatalok. (13. tábla)

A 3 hónapra kiutazók jelölik meg átlagosan a legtöbb országot – bár igen nagy a szórás esetükben. Ez arra enged következtetni, hogy nyári munka vállalása estén az au pair-kedés kikapcsolódás, kvázi-nyaralás jellege felerősödik. A rövid időre kiutazók már csak azért sem lehetnek „válogatósak”, mert ha nem tudnak a nyár elején elutazni, akkor meghíúsul a munkavállalásuk.

Az egy évnél hosszabb időre utazók is több országot jelöltek meg az átlagosnál. Ez azt sejteti, hogy ők mindenképpen ki akarnak szakadni a hazai környezetükből. Döntésük menekülésnek tűnik – akár érzelmi, akár gazdasági megfontolásból történt. A fél évre munkát vállalók viszont határozottan választottak országot maguknak. (14. tábla)

A legtöbben – a jelentkezők több mint fele – Nagy-Britanniát jelölte meg lehetséges célországnaként. Bár a második legkedveltebb terület Németország, kedveltsége jóval elmarad Nagy-Britannia mögött. A válaszadók közel ötöde utazna ki dolgozni Németországba vagy Svájcba.

A skandináv országok és a francia nyelvterületek iránt is viszonylag csekély az érdeklődés. Meglepő azonban az üdülőszigetek gyakori megjelölése. A jelentkezők ezen része valószínűleg nem racionális megfontolásból dönthetett mellette, önállóan eszükbe sem jutott volna ezt a területet kiválasztani. (15. tábla)

Időtartam	Megjelölt országok száma		
	Átlag	Elemsszám	Szórás
Max. 3 hónap	3,96	78	5,53
6 hónap	1,84	50	1,81
9-12 hónap	2,77	122	3,79
Több, mint 1 év	3,74	39	5,99
Összesen	3,07	289	4,48

14. tábla: Az adatlapon megjelölt célországok száma – az au pair-munka tervezett időtartama

Célország	Elemsszám	Arány
Nagy-Britannia	155	52,2 %
Németország	63	21,2 %
Svájc	57	19,2 %
Írország	53	17,8 %
Kanada	50	16,8 %
Üdülős-szigetek	47	15,8 %
Olaszország	45	15,2 %
USA	44	14,8 %
Spanyolország	44	14,8 %
Hollandia	42	14,1 %
Luxemburg	40	13,5 %
Franciaország	33	11,1 %
Belgium	32	10,8 %
Monaco	31	10,4 %
Dánia	28	9,4 %
Svédország	26	8,8 %
Finnország	26	8,8 %
Málta	26	8,8 %
Lichtenstein	26	8,8 %
Norvégia	24	8,1 %
Izland	24	8,1 %
San Marino	23	7,7 %
Andorra	11	3,7 %
Egyéb: Ausztria	9	3,0 %
Egyéb: Ausztrália	5	1,7 %

15. tábla: Az adatlapon felsorolt országok megjelölésének gyakorisága

A jelentkezők döntő többsége (89,6 %) a gyermekfelügyelet mellett könnyű háztartási munkát is vállal. A felajánlott lehetőségek közül az időssek és a fogyatékos gyerekek gondozásától vonakodtak a leginkább a fiatalok. Maguktól egyéb lehetőségként legtöbbször a háziállatok gondozására ajánlkoztak. (16. tábla)

	Elemzés	Arány
Gyermekfelügyelet	138	46,5 %
Gyermekfelügyelet + könnyű háztartási munka	266	89,6 %
Fogyatékos gyermekek felügyelete	18	6,1 %
Háztartásvezetés	35	11,8 %
Idősgondozás	13	4,4 %
Kerti munka	6	2%
Kutyasétáltatás, háziállatok gondozása	10	3,4 %
Ház körüli munka	5	1,7 %
Tanítás, korrepetálás	5	1,7 %

16. tábla: Az adatlapon felsorolt munkalehetőségek megjelölésének gyakorisága

Az adatlapot kitöltők 87,4 %-a hajlandó lenne több pénzért további feladatokat elvégezni. S valóban, sokan a kötelezően ellátandó feladatán kívül vagy a befogadó családnál, vagy más munkaadónál dolgozik „mellékállásban”. (17. tábla)

Több pénzért vállalna-e több munkát?	Elemzés	Arány
Igen	249	87,4 %
Nem	36	12,6 %

17. tábla: Pluszmunka vállalása

A fiatalabb, rövid időre utazó emberek valamivel nagyobb arányban utasítják el a pluszmunka lehetőségét, mint az idősebb, legalább egy évre kiutazó társaik. Ez is alátámasztja, hogy a nyári munka esetében inkább a nyelvtanulás és az utazás az elsődleges motiváció, az anyagiak kisebb szerepet játszanak.

A jelentkezők harmada csak egy idegen nyelvet beszél, több mint fele pedig két nyelven is kommunikál valamilyen szinten. 3 vagy több nyelven csak a válaszadók 12,2 %-a ért. (18. tábla)

Hány nyelvet beszél?	Elemzés	Arány	Kumulatív arány
1 nyelvet	100	33,9 %	33,9 %
2 nyelvet	159	53,9 %	87,8 %
3 nyelvet	29	9,8 %	97,6 %
4 nyelvet	4	1,4 %	99,0 %
5 nyelvet	3	1,0 %	100,0 %

18. tábla: Beszélt nyelvek száma

A legismertebb idegen nyelv körökben az angol: a jelentkezők 87,9%-a beszéli valamilyen szinten. A német nyelv is közkedvelt, de nem éri el az angol ismertségi arányát – az adatlapot kitöltő fiatalok 60,6%-a tud saját állítása szerint németül kommunikálni. A többi idegen nyelv nagyságrendekkel lemarad a két domináns nyelvtől, a harmadik legismertebb francia nyelvet is csak a jelentkezők tizede beszéli.

Az orosz nyelvet beszélők alacsony száma elgondolkodtató – alig beszélnek többen, mint a kulturálisan és földrajzilag egyaránt távoli japánt. Az orosz nyelv ilyen mértékű ismerete – ismeretének hiánya – azért is váratlan, mert az adatlapot kitöltők 40,5 százaléka 1978-ban, vagy korábban született. Mivel az 1988/89-es tanévtől kezdve szüntették meg a kötelező orosznyelv-oktatást, ezek az emberek minimum 1 évig tanulták az általános iskolában az oroszot. Sőt, a jelentkezők tizede (10,5 %) 1975-ben, vagy korábban született, így legalább 4-5 évig tanulta a nyelvet. Két magyarázat adódik: vagy alacsony presztízse miatt tagadták le az orosz nyelv-ismeretet, vagy olyan kevésbé volt hatékony az orosz nyelv oktatása, hogy mára már semmire sem emlékeznek az egykori diákok.

Szilágyi Ákos az orosz nyelv rendszerváltás előtti tanítását a „kötelező orosz” szóval jellemzi, s rávilágít az eredménytelen tanítás egyik alapvető okára: „az orosz nyelv – különösen 1956-ig – fantomnyelv volt, és ténylegesen ellennyelvként hatott Magyarországon. (...) Az orosz nyelv nem tudás, hanem hit kérdése volt. A kötelezővé tett orosz nyelv szovjet típusú oktatási és tanulási módja nemcsak abban különbözött alapvetően a nyugati nyelvekétől, hogy kötelező volt, hanem abban is, hogy itt nem egy élő nyelv, egy profán nyelv „felhasználóbarát” megtanítása volt a cél, hanem egy holt, kvázi-szakrális nyelv mindenféle gyakorlati használhatóságot, profán szempontot mellőző memorizálása és rituális felidézése a megfelelő pillanatban és helyzetekben.”¹⁰

Az au pair-munkára jelentkezők között felülreprezentáltak az angol beszélők. Az európai trendektől eltérően ugyanis néhány kelet-közép-európai államban – Csehországban, Szlovákiában, Lengyelországban és hazánkban – kvantitatív tekintetben a német nyelv dominál. Az Eurobarométer 1995-ös reprezentatív felmérése szerint a magyar lakosság 6,1 %-a rendelkezik német, 5,1 %-a angol, 2 %-a orosz és 0,9 %-a francia nyelvismerettel.¹¹

Az au pair munkára jelentkezők – s általában a fiatalok – körében az angol nyelv dominanciáját az Internet-kultúra dinamikus terjedése is elősegítette.¹²

¹⁰ Szilágyi 2002. 54.

¹¹ Földes 2002.186-188., Budapesti Zeitung, 2000/6. 10.

Földes szerint a német nyelv magyarországi preferálásának kultúrtörténeti hagyományai mellett a gazdasági és földrajzi okokkal magyarázható a német dominanciája. Az európai országok többségében ugyanis az angol a legelterjedtebb idegen nyelv, sőt néhány frankofil országban a francia is megelőzi a német nyelv ismertségét. Földes egyébként az angol nyelv dinamikus elterjedését elemezve prognosztizálja a német nyelv rövidesen bekövetkező magyarországi trónfosztását. Erre a tendenciára Kapitánffy Johanna is utal „A magyar lakosság nyelvtudása” című tanulmányában. Kapitánffy 1999. 24.

¹² Medgyes 2002. 264

A beszélt idegen nyelvből elért kompetencia-szint több kutatás szerint is az angol nyelv esetében magasabb, mint a német vagy egyéb nyelvek esetében.¹³ Ezt az au pair-munkára jelentkezett fiatalok válasza is megerősíti. Az adatlapon szerepel ugyan is egy kérdés, mely során a jelentkezőnek az általa beszélt idegen nyelvek tudásszintjét kell egy ötfokú skálán osztályoznia. A válaszadók az összes idegen nyelv közül az angoltudásukat érzik a legmagasabb szintűnek. (19. tábla)

Nyelv	Elemzés	Arány	Nyelvtudás átlaga
Angol	261	87,9 %	3,02
Német	180	60,6 %	2,83
Francia	35	11,80%	2,51
Olasz	26	8,8 %	2,31
Spanyol	18	6,1 %	2,56
Orosz	12	4,0 %	2,92
Japán	8	2,7 %	
Román	4	1,4 %	
Latin	4	1,4 %	
Szlovén	2	0,7 %	
Szlovák	2	0,7 %	
Finn	2	0,7 %	
Norvég	1	0,3 %	
Dán	1	0,3 %	
Horvát	1	0,3 %	
Cseh	1	0,3 %	
Héber	1	0,3 %	
Hindi	1	0,3 %	

19. tábla: Idegen nyelvek ismertsége és kompetencia-szintje

A nyelvtudás minősége azok körében a legmagasabb, akik csak 3 hónapig vállaltak au pair-munkát. Ez arra enged következtetni, hogy a rövid időre kiutazók többsége egy már megszerzett nyelvtudást akar tökéletesíteni, anyanyelvi környezetben fejleszteni.

A hosszabb időre kiutazók bizonytalanabbak tudásukban. Közülük valószínűleg többen érzik úgy, hogy a használható nyelvtudás megszerzéséhez jó néhány hónapig külföldön kell tartózkodniuk. (20. tábla)

A férfi jelentkezők nyelvismeretének minősége jóval rosszabb, mint a lányoké. (21. tábla)

Időtartam	Nyelvtudás szintjének átlaga	
	Angol (N=255)	Német (N=176)
Max. 3 hónap	3,45	3,02
6 hónap	3,07	2,71
9-12 hónap	2,88	3,00
Több, mint 1 év	2,64	2,24
Összesen	3,04	2,85

20. tábla: Az angol és német nyelv kompetencia-szintje – az au pair-munka tervezett időtartama

Nem	Nyelvtudás szintjének átlaga	
	Angol (N=261)	Német (N=180)
Férfi	2,59	2,31
Nő	3,07	2,88
Összesen	3,02	2,83

21. tábla: Az angol és német nyelv kompetencia-szintje – nemek szerinti bontásban

A legfiatalabb jelentkezők általában jobbnak ítélik meg a nyelvtudásukat, mint a 20 évnél idősebbek. Ez véleményem szerint két okkal magyarázható. Az idősebb korosztály többsége kevésbé minőségi nyelvtanításban részesült. Sokak nyelvtanára frissen és gyorsan átképzett egykori orosz tanár volt, akik maguk sem rendelkeztek elegendő nyelvismerettel. A jelentkezők idősebb része ugyanis az 1990-es évek első felében végezte a

¹³ Földes 2002.191-192.

középiskolát, s ekkor kellett a magyar oktatási rendszernek megküzdenie az addigi kötelező orosznyelv-oktatásból eredő nehézségekkel. Az orosz-tanárok feleslegessé váltak, viszont nem volt elegendő nyugati nyelvet tanító pedagógus. A probléma logikus megoldása volt a nyelvoktatási, módszertani ismeretekkel rendelkező orosz-tanárok átképzése. E „gyorstalpalót” végzett pedagógusok azonban a kezdeti időszakban nyilván kevésbé hatékonyan dolgoztak, mintha megalapozottabb, anyanyelvi környezetben elsajátított nyelvtudásra támaszkodhattak volna.¹⁴ (A magas presztízsű elit-gimnáziumokat természetesen kevésbé érintette ez a probléma, mint az alacsonyabb presztízzsel rendelkező kisvárosi intézményeket.)

A 20 évnél fiatalabbak magasabb átlagpontjának a magyarázatául az is szolgálhat, hogy az idősebbek között feltehetően jóval magasabb azok aránya, akik papírszerzési vagy pénzkereseti kényszer hatására választották az au pair-

Életkor	Nyelvtudás szintjének átlaga	
	Angol (N=258)	Német (N=178)
20 év alatt	3,12	3,00
20-24 éves	3,09	2,79
24 év felett	2,83	2,88
Összesen	3,04	2,84

22. tábla: Az angol és német nyelv kompetencia-szintje – életkor szerinti bontásban

munkát. Közülük sokan felsőoktatási intézmények végzős vagy végzett hallgatói, akiknek a diplomaszerzés feltételeinek teljesítéséhez sürgetővé vált egy nyelvvizsga megszerzése. A 20 év alattiak között viszont nagyobb arányban találhatók egyébként is jó nyelvtudással rendelkező, másféle motivációval bíró fiatalok. (22. tábla)

A diplomával rendelkezők és a jelenleg is középiskolában tanulók nyelvtudásának minősége kimagaslik a többi jelentkező közül. Az egyetemi diplomával rendelkezők nyelvtudása

Iskolai végzettség	Nyelvtudás szintjének átlaga	
	Angol (N=257)	Német (N=177)
Általános iskola	3,29	3,08
Szakk munkásképző	1,33	2,33
Szakközépiskola	2,58	2,48
Érettségi	3,09	2,89
Főiskolai diploma	3,16	2,88
Egyetemi diploma	3,57	3,55
Összesen	3,03	2,48

23. tábla: Az angol és német nyelv kompetencia-szintje - iskolázottság szerinti bontásban

magasan a legjobb, s körükben eltűnik a két nyelv ismerete között megfigyelhető kvalitatív különbség is.

A középiskolában tanulók – legmagasabb befejezett iskolai végzettségük: általános iskola – nyelvi kompetenciájának magyarázatát fentebb már említettem.

¹⁴Földes 2002. 184-185., Szilágyi 2002. 59.

A legrosszabbnak a szakmunkás fiatalok ítélik meg a nyelvtudásukat. Szembeötlő, hogy egyedül az ő esetükben jobb a német nyelvismeret szintjének az átlaga, mint az angolé – ami rendkívül alacsony. (23. tábla) Ennek oka, hogy az angol nyelv tanulása Földes Csaba szerint a „magasabb minőség indikátoraként” is felfogható: magasabb presztízsű iskolatípusokban és iskolákban nagyobb valószínűséggel tanulnak angolt a diákok. A kevésbé műveltségorientált iskolatípusokban inkább a német nyelvet preferálják. A szakmunkásképzőkben – ha egyáltalán tanítanak idegen nyelvet – nagyon ritkán tanulnak angolul.¹⁵

A tanulók elégedettebbek a nyelvtudásukkal, mint a tanulmányaikat már befejezték. A legrosszabb átlagpontot a munkanélküliek csoportja produkálta. (24. tábla)

Az adatbázisba bekerülő fiatalok több mint fele csak az iskolában tanulta az adott idegen nyelvet, 38,4 %-uk pedig az iskolai oktatást mellett

Munkaerőpiaci státusz	Nyelvtudás szintjének átlaga	
	Angol (N=223)	Német (N=156)
Tanul	3,30	3,05
Dolgozik	2,77	2,59
Munkanélküli	2,00	2,50
Összesen	3,06	2,87

24. tábla: Az angol és német nyelv kompetencia-szintje – státusz szerinti bontásban

Hol szerezte a nyelvtudását?	Elemzszám (N=292)	Arány
Iskolában	157	53,8 %
Magánúton	23	7,9 %
Mindkettő	112	38,4 %

25. tábla: Hol szerezte a nyelvtudását?

magánúton is képezte nyelvtudását. A jelentkezők 7,9 %-a csak magánúton segítségével, vagy autodidakta módon szerzett nyelvismeretet. (25. tábla)

Azok a jelentkezők, akik az iskolában szerezték a nyelvtudásukat, magasabb szintre becsülik a nyelvismeretüket a magánúton tanulóknál. Leginkább azok érzik kompetensnek

Hol szerezte a nyelvtudását?	Nyelvtudás szintjének átlaga	
	Angol (N=257)	Német (N=179)
Iskolában	2,93	2,74
Magánúton	2,63	2,09
Mindkettő	3,27	3,05
Összesen	3,04	2,83

26. tábla: Az angol és német nyelv kompetencia-szintje – a nyelvtanulás módja

a nyelvtudásukat, akik mindkét oktatási formát alkalmazták. (26. tábla)

A 20 évnél fiatalabb jelentkezők háromnegyede csak az iskolában tanulta az adott idegen nyelvet. Ez a nyelvtanítás minőségi javulásán túl arra enged következtetni, hogy a jelentkezők legfiatalabb csoportjában többségben vannak az ambiciózus, jól tanuló diákok, akik a szorgalmuknak/tehetségüknek köszönhetően az iskolai tanórák keretében is megfe-

¹⁵ Földes 2002. 191-193.

lelő szinten el tudnak sajátítani egy idegen nyelvet. A csak magánúton tanulók aránya a legidősebb korosztályban a legmagasabb. (27. tábla)

A legmagasabb iskolai végzettséget vizsgálva megállapítható, hogy csak a szakmunkás fiatalok és az egyetemi diplomával rendelkező au pair-ek nyelvtanulási karrierje tér el lényegesen a többi jelentkezőétől. Az egyetemi végzettségűek többsége iskolában és magánúton is tanult idegen nyelvet, kizárólag magánúton egyikőjük sem. (28. tábla)

Hol szerezte a nyelvtudását?	Kora (N=289)		
	20 év alatt	20-24 év	24 évesnél idősebb
Iskolában	76,6 %	51,7 %	43,5 %
Magánúton	2,1 %	7,8 %	11,3 %
Mindkettő	21,3 %	40,6 %	45,2 %

27. tábla: A nyelvtanulás módja – életkor szerinti bontásban ($\chi^2=13,391$; $\text{sig}=0,01$)

Iskolai végzettség	Hol szerezte a nyelvtudását? N=288		
	Iskolában	Magánúton	Mindkettő
Általános iskola	55,6 %	11,1 %	3,3 %
Szakmunkásképző	50,0 %	50,0 %	–
Szakközépiskola	56,8 %	11,4 %	31,8 %
Érettségi	55,3 %	6,0 %	38,7 %
Főiskolai diploma	51,9 %	5,8 %	42,3 %
Egyetemi diploma	37,5 %	–	62,5 %
Összesen	53,8 %	8,0 %	38,2 %

28. tábla: A nyelvtanulás módja – iskolázottság szerinti bontásban ($\chi^2=28,214$; $\text{sig}=0,02$)

AZ 1996 ELŐTTI ADATLAPOK ELEMZÉSE

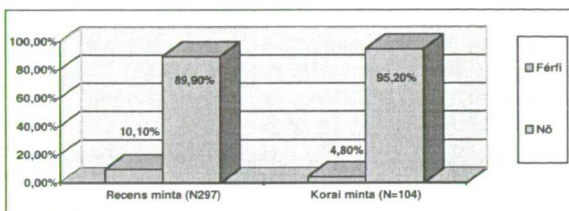
Az au pair-munkára jelentkező fiatalok összetételének és motivációinak az időbeli változását is megvizsgálhattam a Héra Holding jóvoltából. A jelentkezési adatlapok közül – véletlen mintavétellel¹⁶ – az 1996-nál korábban kitöltött kérdőívekből összeállítottam egy újabb mintát (N=104). A mintába bekerülő jelentkezési lapok többségét 1995-ben töltötték ki. A legkorábbi 1991-es datálású. (29. tábla)

	Elemzés	Arány	Valós arány	Kumulatív arány
1991	2	1,9 %	2,0 %	2,0 %
1993	11	10,5 %	11,1 %	13,1 %
1994	29	27,6 %	29,3 %	42,4 %
1995	57	54,8 %	57,6 %	100%
Összesen	99	99,3 %	100%	
Nincs adat	5	4,8 %		
Összesen	104	100%		

29. tábla: A mintába bekerült jelentkezők száma

¹⁶ A 2000-ben, vagy korábban jelentkezett fiatalok adatait – a recens mintától eltérően – nem irattartóban, hanem borítékban raktározták. Az adatlapokat nem dátum szerint tartják nyilván, így kb. 1000 kérdőívet kellett átlapoznom a minta kialakításához.

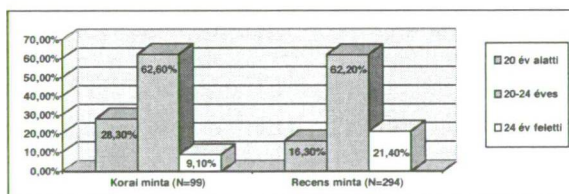
A korai adatlapok recens anyaggal való összehasonlítását megnehezíti az a körülmény, hogy a kérdőív többször változott az idők során. Így lényegesen kevesebb információt tudtam a korai adatlapokból leszűrni. Az adathiányt csak részben orvosolhatta az önéletrajzok és a bemutatkozó levelek átolvasása.



5. ábra: A jelentkezők nemek szerinti megoszlása

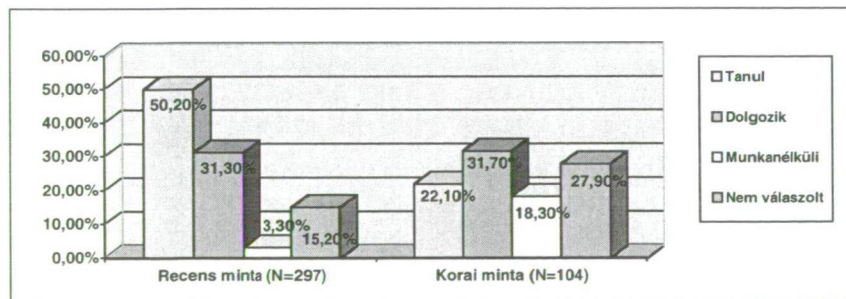
A jelentkezők között a férfiak aránya kisebb, mint a 2000 utáni adatlapok esetében. Más források is megerősítik, hogy az utóbbi években egyre több fiú vállalkozik az apir-munkára. Ennek nem az az oka, hogy korábban nem volt fogadókészség irántuk, hanem egyszerűen a fiúk tudatában női munkaként szerepelt az au pair-munka, kevesen tételezték fel, hogy férfiak is vállalhatnak ilyen tevékenységet. Napjainkra már nyilvánvalóvá vált, hogy a családok egy része – különböző megfontolásokból – direkt fiú au pair-t keres. (5. ábra)

1996 előtt 21,0 év volt a jelentkezők átlagéletkora – majdnem másfél évvel alacsonyabb a recens mintában szereplőkénél. A 24 évnél idősebbek „rovására” nagyobb volt a 20 év alatti munkavállalók aránya, mint napjainkban. (6. ábra)



6. ábra: A jelentkezők életkor szerinti megoszlása

A recens mintában a jelentkezők fele tanuló, a korábbi években viszont csak 22,1 %-uk nem lépett még ki a munkaerőpiacra. A munkanél-



7. ábra: A jelentkezők munkaerőpiaci státusz szerinti megoszlása

küliek száma lényegesen magasabb volt, a jelentkezők ötöde formálisan is ebbe a kategóriába sorolta be magát, de a nagyszámú adathiány egy részének is a munkanélküliség elkendőzése lehetett az oka. (7. ábra)

Az au pair munka vállalásakor tehát sokkal több jelentkezőt motivált a munkanélküliségtől való menekülés, mint a recens mintában. Sőt kijelenthetjük, hogy ez volt az egyik legfontosabb motivációs tényező a kilencvenes évek elején.

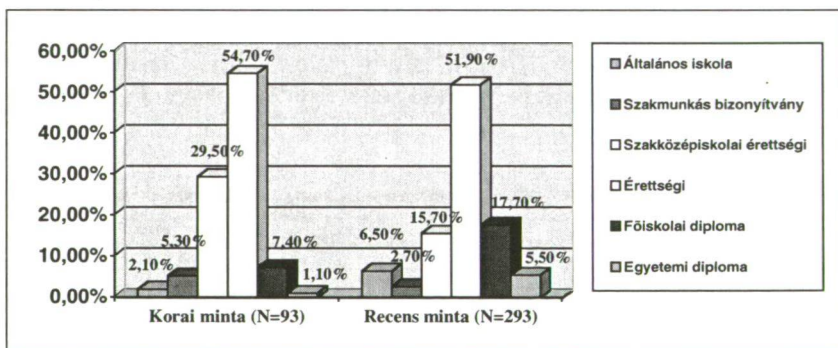
	Elemszám	Tanulókon belüli arány N=23	Mintán belüli arány N=76
Egyetemista	3	13,0 %	4,0 %
Főiskola	8	34,8 %	10,5 %
Középiskola	6	26,1 %	7,9 %
Felsőfokú szakirányú képzés	4	17,4 %	5,3 %
Nem derült ki	2	8,7 %	2,6 %
Összesen	23	100%	30,3 %

30. tábla: Iskolatípus – korai minta

A tanulmányokat végző fiatalok alacsony száma miatt az összehasonlítás csak tájékoztató jellegű, de az egyértelmű, hogy az egyetemisták mintán belüli aránya jóval alacsonyabb, mint az ezredforduló után. (30. tábla)

A kilencvenes évek elején a felsőfokú végzettségűek életstratégiáiban nem kapott helyet az au pair-munka, az ifjúsági életszakasz meghosszabbítása, a diplomaszerezés utáni továbbtanulás még kevésbé nyert létjogosultságot.¹⁷ A diplomának nagyobb presztízse volt még, a munkanélküliség is kevésbé sújtotta őket, mint az alacsonyabb végzettségűeket.

A maximum szakközépiskolai érettségivel rendelkező fiatalok aránya viszont jóval nagyobb, mint napjainkban. A kilencvenes évek elején első-



8. ábra: A jelentkezők legmagasabb iskolai végzettsége

¹⁷ Gábor 2000. 28-29.

sorban a felsőoktatási ambíciókkal nem bíró, munkanélküliségtől sújtott fiatalok pénzkereseti lehetősége volt az au pair-munka, míg napjainkban inkább a kvalifikáltabb fiatalok nyelvtanulási alkalma. (8. ábra)

Hány nyelvet beszél?	Elemsszám	Arány	Kumulatív arány
1 nyelvet	49	50,5 %	50,5 %
2 nyelvet	41	42,3 %	92,8 %
3 nyelvet	7	7,2 %	100,0 %

31. tábla: Beszélt nyelvek száma

A jelentkezők fele csak egy nyelvet beszélt 1996 előtt. A 2000 után au pair munkára jelentkezett fiatalok többsége már két idegen nyelven tudott kommunikálni, mindössze harmaduk jelölt meg egy nyelvet. Három nyelvnél többet senki nem sajátított el a jelentkezők közül. (31. tábla)

A recens mintában kiemelkedő – majdnem 90%-os – az angolul beszélők aránya. A kilencvenes évek elején jelentkezettek körében még nem tapasztalható az angol hegemoniája, a német nyelvtudással azonos az elterjedtsége. Az viszont már ekkor is egyértelmű volt, hogy ennek a két nyelvnek az ismertségét megközelíteni sem tudja más nyelv.

Nyelv	Elemsszám	Arány	Nyelvtudás átlaga
Angol	63	65,00%	3,02
Német	62	63,9 %	2,83
Francia	10	10,3 %	2,51
Olasz	2	2,1 %	2,31
Spanyol	3	3,1 %	2,56
Orosz	6	6,2 %	2,92
Japán	5	5,2 %	
Latin	1	1,0 %	

32. tábla: Idegen nyelvek ismertsége és kompetencia-szintje

A francia nyelv ebben az időszakban is a harmadik legelterjedtebb volt, az orosz pedig ekkor még a negyedik helyen állt. Oroszul a jelentkezők 6,2%-a értett. Ez a recens minta 4%-nál is nehezebben magyarázható adat, hiszen a kilencvenes évek elején jelentkezők közül még mindenki kötelezően tanult orosz nyelvet.

A beszélt nyelvek skálája sem olyan széles, mint a későbbiekben. 1996 előtt mindössze 8 nyelvet említettek a fiatalok, 2000 után már 18-at. (32. tábla)

Hány országot jelölt meg?	Elemsszám	Arány	Kumulatív arány
1 országot	44	42,3 %	42,3 %
2 országot	12	11,5 %	53,8 %
3 országot	12	11,5 %	65,3 %
4 országot	3	2,9 %	68,2 %
5-10 országot	8	7,7 %	75,9 %
10-nél több országot	7	6,7 %	82,6 %
Nem jelölt meg országot	18	17,3 %	100,0 %

33. tábla: Az adatapon megjelölt célországok száma

Az 1996 előtt kitöltött adatlapok egy része nem tartalmazta a lehetséges célországok felsorolását, vagy éppen kevesebb ország közül lehetett választani. Ezért az adatok csak részben összehasonlíthatóak. A legtöbb jelentkező (42,3 %) 1 országot jelölt meg úticélként. Átlagosan 2,62 a megjelölt országok száma.¹⁸ (33. tábla)

A preferált úticélok gyökeresen eltérnek a recens mintában megjelölt országoktól. Bár a kérdőívekben felkínált országok, és a cég üzleti stratégiája az idők folyamán változhatott, az eltérések ennek tudatában is szembeötlők.

A jelenleg preferált országok: Nagy-Britannia, Írország, Kanada, Egyesült Államok, Olaszország, Spanyolország a kilencvenes évek elején nem számítottak gyakori úticélnak. Nagy-Britanniát például hétszer kevesebben jelölték meg, mint a recens mintában.

Németország és Svájc pozíciója stabil csak a kedvelt országok között, de Németország is 13,4 %-kal kevesebb jelölést kapott 2000 után, mint a korábbi időszakban. (34. tábla)

1996 előtt a Benelux-államok sokkal „felkapottabbak” voltak, mint manapság. Nagy-Britannia jelenlegi pozícióját akkor gyakorlatilag Hollandia töltötte be. Hollandia a sztereotípiák szerint rendkívül toleráns és xenofil ország, ám ez mégsem lehet elegendő magyarázat. Nagy-Britannia távolibb országnak és ismeretlenebb kultúrának tűnhetett Hollandiánál. Hollandia „au pair-barát” országnak számít,

Célország	Elemzés	Arány
Nagy-Britannia	8	7,7 %
Németország	36	34,6 %
Svájc	21	20,2 %
Írország	1	1,0 %
Kanada	3	2,90 %
Üdülős-szigetek	12	11,5 %
Olaszország	8	7,7 %
USA	1	1,0 %
Spanyolország	4	3,8 %
Hollandia	54	51,9 %
Luxemburg	13	12,5 %
Franciaország	7	6,7 %
Belgium	21	20,2 %
Monaco	8	7,7 %
Dánia	11	10,6 %
Svédország	14	13,5 %
Finnország	9	8,7 %
Málta	8	7,7 %
Lichtenstein	10	9,6 %
Norvégia	14	13,5 %
Izland	—	—
San Marino	5	4,8 %
Andorra	4	3,8 %
Egyéb: Ausztria	1	1,0 %

34. tábla: Az adatlapon felsorolt országok megjelölésének gyakorisága

¹⁸ Németország, mint kitüntetett migrációs célpont történelmi hagyományaira Sik Endre is felhívja a figyelmet. Sik 1994. 41.

hiszen a holland családok kifizetik az au pair útiköltségét, s anyagilag is támogatják a nyelvtanfolyamot. Ez lehetővé teszi, hogy nagyobb anyagi befektetés nélkül vállaljon valaki au pair-munkát. A magyar au pair-kedés „hőskorában”, amikor még kockázatosabbnak és merészebb vállalkozásnak tűnt a külföldi munkavállalás, ez fontos szempont volt. (34. tábla)

A kilencvenes évek elejének „úttörői” lényegesen kevesebb közvetlen visszajelzéssel rendelkeztek az au pair-munkáról, mint napjainkban, amikor a fiatalok többségének van olyan ismerőse, aki már végzett ilyen tevékenységet. A kulturális távolságon kívül a földrajzi távolság is nagyobbban tűnhetett akkoriban, hiszen az Internet és a mobiltelefonok használata csak a kilencvenes évek végén terjedt el Magyarországon. Így a családdal, barátokkal való kapcsolattartás is sokkal nehezebb volt, mint napjainkban.

AZ ÖTLETTŐL A HAZATÉRÉS UTÁNI MÉRLEGKÉSZÍTÉSIG. AZ INTERJÚK ÉS A KÉRDŐÍVEK ELEMZÉSE

Az alábbiakban au pair-ekkel készített interjúk és kérdőívek alapján követem végig és elemzem az au pair-munka folyamatát az ötlet megszületésétől a hazatérés utáni mérlegkészítésig.

Az adatgyűjtés során 10 fiatallal készítettem mélyinterjút, amelyben a családi háttérre, az iskolai- és nyelvtanulási karrierre, az életstratégiákra is rákérdeztem az au pair-munkával kapcsolatos tapasztalatokon túl.¹⁹ Továbbá számos fiatalt csak az au pair-tevékenységről – elsősorban a motivációkról és a konklúziókról – kérdeztem. A velük való kommunikáció egy része Interneten keresztül történt.

Az interjúkkal és beszélgetésekkel párhuzamosan egy kérdőíves felmérést is készítettem. A survey felvétele közben számos nehézséggel kellett megküzdenem. Előzetes terveim ellenére egy au pair közvetítő irodától sem sikerült címlistát szerezni a minta összeállításához. Ezért a felmérés hólabda-módszerrel történt, ami előre jelezte az alacsony elemszámot, s néhány további módszertani problémát.

A kérdőívek döntő többségét e-mail-en, csatolt fájlban juttattam el az adatközlőkhöz, egy „bemutakozó levél” kíséretében. A megszólítottak nyitottságát, és a téma iránti elkötelezettségét jól jelzi, hogy közel 120 megkeresésre 67 válasz érkezett. Az adatközlők közel 40 százaléka segített a „hólabda görgetésében” is, új elérhetőségekkel segítette a kutatás folytatását.²⁰

¹⁹ A tanulmány végén, függelékben mellékelek egy mélyinterjút.

MOTIVÁCIÓK²¹

Napjainkban a tipikus au pair középosztálybeli családból érkezik, a szülei gyakran értelmiségiek, elsősorban pedagógusok, mérnökök. Nyelvtanulásukat támogatja a család, de nem rendelkeznek olyan anyagi lehetőségekkel, hogy az anyanyelvi környezetben történő nyelvtanulást külföldi munkavállalás nélkül megoldják.

Az au pair-munkát vállaló fiatalok egyik legfontosabb motivációja a használható nyelvtudás elsajátítása, az oktatás során elsajátított tudás anyanyelvi környezetben való aktivizálása. Mindenki számára egyre világosabbá válik, hogy aktív nyelvtudás nélkül egyre nehezebb munkát találni, a magas presztízsű állások betöltéséhez pedig nélkülözhetetlen ez a követelmény.²² A globalizációval ugyanis a „korábban dominánsan monokulturális környezetben végzett munka tekintélyes mértékben multikulturális közegbe került”²³ – immár Magyarországon is. (35. tábla)

Miért lettél au pair?	Átlag (N=65)	Szórás
Anyanyelvi környezetben akartam nyelvet tanulni	4,34	1,18
Idegen kultúra megismerésének céljából	3,86	1,33
Kalandvágy	3,82	1,41
Pénzkereset	2,69	1,7
Önálló életet akartam kezdeni	1,97	1,9
Nyelvvizsgát kellett szereznem	1,78	2,06
Kilátástalannak ítélt meg a magyarországi jövőmet	1,69	1,7
Gyermeknevelési tapasztalatokat akartam szerezni	1,42	1,3
Családi/párkapcsolati gondjaim voltak	1,28	1,8
Nem találtam megfelelő munkát Magyarországon	1,23	1,9
Félévismétlő lettem	0,3	1,08
Nem vettek fel egyetemre/főiskolára	0,17	0,49

35. tábla: Az au pair munka vállalásának a motivációi

Az elvárt tudás elsajátítására remek lehetőség a fiataloknak az au pair munka, hiszen anyagi ráfordítás nélkül – sőt, a magyarországi viszonyokat

²⁰ Ismeretlen segítőim lelkesedése néha engem is meglepett. Előfordult, hogy a kinyomtatott kérdőívet külföldről postázták, vagy ismerőseik között „kampányoltak”, kérdőíveztek az érdekekben. Az adatfelvétel a módszertan sajátosságai miatt nincs lezárva, több hólabda gurul valahol a virtuális térben...

²¹ Bár a kérdőívben természetesen szerepeltek demográfiai kérdések, e fejezetben nem célom az au pair munkát végző fiatalok összetételének elemzése, hiszen az előző két fejezet e témakörrel foglalkozott, s a az eredmények – a mintavétel sajátosságából adódó néhány eltéréstől eltekintve – hasonlóak.

tekintve nem elhanyagolható fizetésért – tökéletesíthetik nyelvtudásukat. Sőt éppen a kurrens munkaerő-piaci elvárásokat tudják az átlagnál jobban teljesíteni hazatértük után. Major Éva vizsgálatai bizonyítják, hogy a magyarországi munkaadók elvárásai a nyelvtudási készségek tekintetében a beszédértés és a beszéd terén a legmagasabbnak, s ugyan ezen szempontoknak tud a legkevesebb munkavállaló az elvárt szinten megfelelni.²⁴ Az au pair-munkát végzett fiataloknak viszont a szóbeli kommunikáció már nem okoz nehézséget, így hazatértük után jelentősen emelkedik munkaerő-piaci értékük.

A nyelvtanulási szándékkal kiutazók egy része nem belső indíttatásból, hanem külső nyomás hatására vállal külföldi munkát. A diploma megszerzéséhez szükséges nyelvvizsgát szeretnék a hazautazás után teljesíteni. A magyarországi felkészülést vagy az anyagi lehetőségeik, vagy a szorgalmuk (hiánya) veti vissza.

A legtöbb beszélgetőpartnerem nemcsak az anyanyelvi környezetben való nyelvtanulás miatt utazott külföldre, hanem az idegen kultúra megismerését is fontosnak tartotta. Erre valóban remek lehetőség az au pair tevékenység, hiszen hosszabb ideig részese lehet egy család életének, és sok olyan kulturális hatás érheti, melyben egy turistaút során nem lenne része.

S még egy motiváció, melyet majdnem minden adatközlőm megemlített: a kalandvágy. Nem túl racionális érv, de jellemző az au pair-ek habitusára.

A jelentkezők egy része azért lesz au pair, mert önállósodni akar, mind anyagi, mind érzelmi tekintetben. A szülőktől való függetlenedés sok huszonéves fiatalnak okoz nehézséget, hiszen az ifjúsági életszakasz meghosszabbodásával a felsőoktatásban tanuló fiatalok egyre később kerülnek főfoglalkozású kereső pozícióba. A szülőktől való függés sokak számára kényelmetlen, megalázó egy bizonyos életkor után. A külföldi munkavállalással bizonyíthatják maguk és családjuk számára az érettségüket, de szerencsés esetben akár az anyagi függetlenedés lehetőségét is megtehetnek.

Ritkábban, de előfordul az ellenkező értelmű magyarázat is: azért lett au pair, mert még nem akart önálló életet kezdeni, nem kívánt főfoglalkozású állást keresni.

Az átlagosnál gyakrabban fordul elő a függetlenedés vágya azoknál a fiataloknál, akiknek konfliktusai voltak a szüleikkel. Gyakorta tekintik

²² Huszár 1998. 56.

²³ Miklósné-Szécsi 2000. 3.

²⁴ Major 2000. 41-43.

a párkapcsolati problémák, szerelmi bánatok gyógymódjának is az a pair munkát.

A pénzkereset nem szerepelt a legfontosabb motivációk között, de mindenki tisztában volt vele, hogy takarékos életmód mellett nagyobb összeg is megtakarítható. Az elmúlt évek során bekövetkezett magyarországi minimálbér-emelések azonban már valamivel kiegyenlítettebbé tették az országok közötti bérkülönbségeket, így látványos „meggazdagodás” a pair-munkával már nem lehetséges. Mint az adatlapok elemzése során kiderült, a kilencvenes évek elején még sokkal fontosabb motiváló tényező volt a relatív nagy összegű a pair zsebpénz.

A munkanélküliségtől való félelem is csak a korábbi években volt fontos ok. A bemutatkozó levelekkel ellentétben – ahol a jelentkezők többsége a gyerekek iránt érzett rajongásáról ír – a valóságban nem motiválja a fiatalokat az, hogy gyermeknevelési tapasztalatokat szerezzenek. (35. tábla)

„Van aki pénzt akar keresni, van aki nyelvet akar tanulni és van aki nem tud mit kezdeni magával. Van aki csak a kalandot keresi. (...) Az egyetemisták általában nyelvet tanulni mennek ki. Kell a diplomához a nyelvvizsga. (...) Én ilyen vegyes felvágott vagyok, egyik sem volt kizárólagos ok.”

(fiú, Anglia)

„Nem a nyelvtanulás volt a motivációm, hanem inkább az, hogy egy kicsit szétnézzek külföldön. A kalandvágy, semmi más. Nem is Franciaországba akartam menni, hanem Dél-Amerikába, csak oda nem engedtek el a szüleim. Pedig már el is kezdtük szervezni az utat a barátnőmmel, egy hajóra mentünk volna dolgozni. (...) De nem finanszírozták volna anyagilag, mert féltettek. Arra pedig szükség lett volna, mert a kiutazáshoz kellett volna 200-300 ezer forint.”

(lány, Franciaország)

„Kint is találkoztam olyanokkal, akik zűrös háttér miatt jöttek el, s égető szükségük volt arra, hogy lelépjenek otthonról. De a másik véglet meg az volt, hogy sokakat nagyon támogattak otthonról.

Európába szerintem kalandvágy és nyelvtanulás miatt mennek az emberek, Amerikába meg abszolút a pénz miatt. Akik velem egy évben voltak kint, azok öt-hatszorosát keresték annak, amit én.”

(lány, Franciaország)

„Pár hónappal előtte volt egy magánjellegű problémám, amit nem tudtam feldolgozni, ez volt a fő ok. Nagy feszültség volt bennem és úgy gondoltam, hogy nem bírok ki egy nyarat itthon. Ez egyfajta menekülés volt a problémáim elől, hátha majd kint megoldódik. Egyszer úgy fogalmaztam meg magamnak, hogy ez olyan volt, mintha világgá mentem volna. Meg az is

egy ok volt, hogy a családommal nem jövök ki valami nagyon jól, nagyon más emberek mint én, nem tolerálják az én gondolkodásmódomat. Szeretem őket, de hosszabb ideig nem bírok együtt lenni velük.”

(lány, Anglia)

„Lett volna egy csomó külföldi munkalehetőség, de az au pair-kedés a legegyszerűbb. Odamegyek egy családhoz, van kajám, szállásom. Ez egy biztos pont. (...)

Az általam megismert au pair-ek döntő többsége azért ment ki, mert itthon kilátástalannak látta az életét. Az egyiknek például volt állása Magyarországon, évekig dolgozott ápolónőként, de semmit nem tudott félretenni lakásra. Ahogy kivettem a szavaiból, igazából nem tudta, hogy mit kezdjen az életével. Nem volt elégedett azzal az élettel, amit addig élt. A legtöbben úgy gondolkoztak, hogy kivesznek egy kis szabadságot, azért hogy gondolkozzanak, hogy mást csináljanak. Háttha adódik valami új lehetőség. Én is így voltam és először azt hittem, hogy ezzel egyedül vagyok. Azután szembesültem vele, hogy nagyon sok embernél ugyanez van. (...)

Ha belegondolsz, a múlt rendszerben milyen egyszerű volt! Valaki elvégzett egy iskolát és utána egyértelmű volt, hogy milyen munkahelyre megy. Most elvégzel sokkal több iskolát és utána nincs semmi...”

(lány, Anglia)

„A legfontosabb oka annak, hogy kimentem Angliába, a nyelvtanulás volt. Úgy gondoltam, hogy enélkül nem tudom megcsinálni a középfokú nyelvvizsgát. Másrészt dolgozott bennem a kalandvágy is. Nem az a típusú kalandvágy, hogy »fű, meg akarom ismerni egy másik ország kultúráját«, hanem szerettem volna valahol máshol is kipróbálni az életet és magamat. No meg amikor elmentem, akkor sok mindent magam mögött akartam hagyni. Akkor szakítottam a barátnőmmel, akkor éreztem meg, hogy mindjárt vége az egyetemi éveknak. Úgy éreztem, hogy váltanom kell. Eből a sok összetevőből alakult ki, hogy kimegyek külföldre.”

(fiú, Anglia)

Igen kedvelt az au pair-munka a nyelvszakon tanulók vagy nyelvszakra készülők, idegenforgalmi, külkereskedelmi képzésben részesülők és a bölcsészek, tanár szakosok körében. Az előbbieket szakmai okokból jelentkezik, az utóbbiak inkább az elhelyezkedési nehézségeik miatt.

A KIUTAZÁS MEGSZERVEZÉSE

Az au pair-munkát vállaló fiatalok szüleinek, családjának reakciója általá-

ban vegyes. Féltik elengedni a gyermeküket egyedül, hosszú időre külföldre, de sokan jó lehetőségnek is tartják az au pair-munkát, s támogatják a megszervezését. A szülők anyagi segítsége az utazás előtti nagybevásárlásnál és a biztonsági tartalékként kivitt valuta megvásárlásánál is jól jön a fiataloknak.

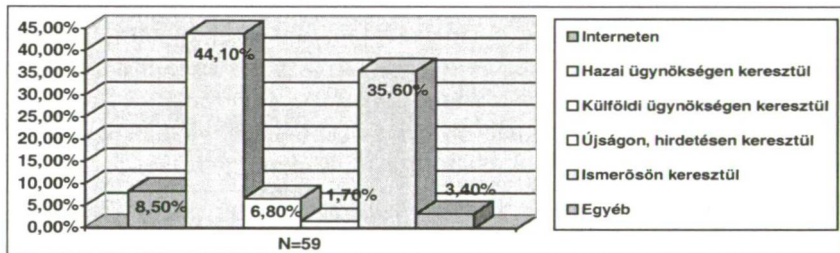
„Apukám az teljesen ki volt akadva, de ezen nem lepődtem meg, mert jobban szereti, hogyha otthon ülök. Az ő elképzelése szerint szépem elvégzem az iskolát, találok egy nyugis állást és gyerekeket szülök. Ő eleve ezt az egészet hülyeségnek tartotta: azt sem tudom hova megyek, mit kell csinálni. Féltett, hogy bajom esik, aggódott értem.”

(lány, Anglia)

„Máshogy nem tudtam volna kimenni, mert azért anyagilag ehhez is elég nagy támogatás kellett. Ki kellett vinnem egy induló-pénzt, a határon ezt nézhették. Akkor ki kellett fizetni a kiutazást, azért az sem volt olcsó, és be kellett vásárolni egy évre előre, például ruhákat.”

(lány, Franciaország)

Az au pair-munka lehetőségéről általában a kortárs kapcsolathálón keresztül értesülnek. A legtöbb fiatal magyarországi ügynökségen keresztül talál magának fogadó-családot. Az ügynökségen keresztül és az informális csatornák segítségével családot kereső au pair-ek aránya közel egyenlő. (9. ábra)



9. ábra: A család kiválasztásának a módja

Hogyan találtál családot?	Első au pair munka N=59	Már dolgozott au pair-ként N=13
Interneten	8,5 %	–
Hazai ügynökségen keresztül	44,1 %	15,4 %
Külföldi ügynökségen keresztül	6,8 %	30,8 %
Újságon, hirdetésen keresztül	1,7 %	–
Ismerősön keresztül	35,6 %	38,5 %
Egyéb	3,4%	15,4 %

36. tábla: A család kiválasztásának a módja

A „veterán” au pair-ek azonban már az informális csatornákat létesítik előnyben, hiszen külföldön kialakult kapcsolathálóval rendelkeznek.²⁵

Ők a közvetítő-irodák közül előnyben részesítik a külföldi cégeket, mert azok nem kérnek a munkavállalótól közvetítési díjat. A kommunikáció sem okoz számukra problémát, hiszen a korábbi au pair-munka során már gyakorlatot nyertek az idegen nyelvű ügyintézésben. (36. tábla)

Számos tanulmány bebizonyította, hogy a külföldi munkavállalást, s általában a migrációval kapcsolatos döntéseket nagyban befolyásolja az egyén ismeretségi körének ezen irányú tapasztalata. A rokonok, barátok, ismerősök korábbi migrációs tapasztalatai csökkentik a külföldi munkavállalás kockázatait.²⁶ Ezt a jelenséget a vándorlással foglalkozó irodalom „migrációs buroknak” nevezte el. A terminus alatt „az egyén kapcsolatrendszerén belül a migráció tervével foglalkozók, az adott pillanatban külföldön élők és a valaha külföldön megfordulók »sűrűségét«, e csoportok egyén felé közvetített értékeit és a migrációt szabályozó csoportnormákat” értjük.²⁷

Az interjúalanyaim döntő többsége is évfolyamtársaitól, barátaitól szerezte az első információkat az au pair-munkáról, s a pozitív visszajelzések bátorították fel őket arra, hogy külföldön éljenek egy ideig.

„Nekem minden unokatestvérem volt au pair – én vagyok a legkisebb – és sokat hallottam tőlük az au pair-munkáról. Csak jót hallottam róla, minden szempontból.”

(lány, Franciaország)

Az au pair-munkával kapcsolatos tevékenységeknek egyre inkább az Internet lesz a színtere. A közvetítő cégek – magyarok és külföldiek egyaránt – színvonalas és informatív honlapokat üzemeltetnek.²⁸ A közvetítő irodát kereső fiatalok egyre nagyobb arányban a hálón találhatnak rá partnereikre. A kommunikáció és a jelentkezési folyamat egy része is általában az Interneten zajlik.

Ennek ellenére a nyomtatott sajtó is népszerű hirdetési színtér. A Pesti Estnek és vidéki testvérlapjainak az apróhirdetéseiben például „Bébicsősz” címmel állandó rovatban szerepelnek az au pair szférával kapcsolatos hirdetések.

Bár több szervezet, cég – pl. Magyar Vöröskereszt, a szegedi Munkás és Családpasztorációs Központ, egyes au pair közvetítő irodák – foglalkozik Magyarországon au pair-képzéssel, a mintába bekerült fiatalok közül mindössze ketten végeztek el az au pair-munkára felkészítő tanfolyamot.

²⁵ A korábbi au pair-ek ad hoc jellegű közvetítésének előnyeiről már a tanulmány elején szóltam.

²⁶ Tilly 2001. 92.; Hárs 1999. 30.; Portes-Böröcz 2001. 73.; Sik 1994. 42.

²⁷ Simonovits 2003. 143.

²⁸ www.aupairkft.hu; www.ayusa.hu; www.a3group.hu/aupair; www.csucsposta.hu/aupair; www.heraholding.hu; www.nexus.hu/cinderella; www.vec0-2000.hu

A képzés során elsősorban a gyermekek ellátására készítik fel a fiatalokat.

Ha egy fiatal eldöntötte, hogy egy au pair közvetítő irodán keresztül vállal külföldi munkát, akkor a cég által megszabott feltételek szerint összeállít egy jelentkezési csomagot. A jelentkezéshez szükséges dokumentumok:

- ♦ Egy bemutatkozó levél „Kedves Család!” megszólítással, a fogadó család részére az adott ország nyelvén (vagy angolul). A levélnek informálnia kell a családot a jelölt főbb jellemzőiről, családjáról, érdeklődési köréről, gyermekekkel kapcsolatos tapasztalatairól, élményeiről, terveiről, valamint arról, hogy miért szeretne au pair lenni. Nagyon fontos a jó bemutatkozó levél, hiszen ez alapján választ a család.
- ♦ Két kitöltött, aláírt magyar és/vagy idegen nyelvű jelentkezési lap
- ♦ Néhány igazolványkép, továbbá néhány – gyerekek társaságában készített – színes felvétel, amellyel felkeltheti a család szimpátiáját. Fontos, hogy a fénykép vidám pillanatot örökítsen meg, olyan személyt mutasson be, akire a család szívesen rábízna gyermekét. A jelentkezők egy része mini fotóalbumot is készít, s néhány sorban kommentálja a képen látottakat.
- ♦ Orvosi igazolás – az iroda által kiadott nyomtatvány a háziorvos által kitöltve.
- ♦ 2 db ajánlólevél. Az ajánlólevelek elsősorban a feladatra való rátermettségét hangsúlyozzák. Az ajánlást megíró személy pontos elérhetőségét (név, telefonszám) mindenképpen tartalmazza, egyébként nem érvényes. Az ajánlólevelet az au pair családján kívül bárki írhatja, akinek gyermekére vigyázott, ahol valaha gyermekgondozást vállalt. Ezen ajánlást is természetesen a célország nyelvén kell elkészíteni. Amennyiben az ajánló nem beszéli a nyelvet, a lefordított levelet is alá kell vele íratni.
- ♦ Önéletrajz, mely minimálisan tartalmazza a következő információkat: név, születési idő és hely, családi állapot, iskolák, szakképesítések, tanfolyamok, foglalkozás, érdeklődési kör, a tervezett au-pair-kedésre vonatkozó esetleges megjegyzések.
- ♦ Bizonyítvány, diploma, jogosítvány másolata (ha van).
- ♦ Hatósági erkölcsi bizonyítvány.

Az aspiránsok megszabhatják a családdal szemben támasztott követelményeiket, mint például: gyerekek száma és kora, vegetáriánus konyha, elvégzendő házimunkák jellege. Elutasíthatják a háziállattal rendelkező családokat, megjelölhetik a célországban a várost vagy régiót, ahová utazni szeretnének, kereshetnek azonos vallású családot. Minderre van ugyan lehetőségük, ám csak kevesen lépnek fel extra igényekkel, hiszen min-

den egyéni kívánság megnehezíti a család megtalálását, és meghosszabbítja a közvetítési időt.

A jelentkezés során az önéletrajzok és bemutatkozó levelek megírásakor, a referenciaanyagok összeállításakor a gyermeknevelési tapasztalatokkal általában nem rendelkező fiatalok próbálnak kis „kegyes családokkal” pozitív képet kialakítani magukról.

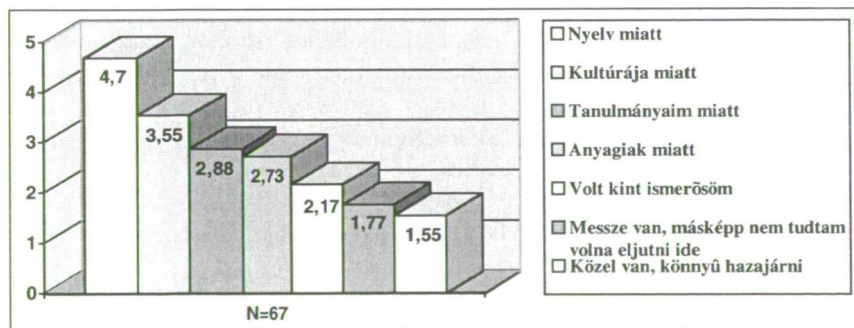
„... Aztán írni kell egy önéletrajzot, melyben a hangsúlyt arra kellett helyezni, hogy te mennyire tudsz bánni a gyerekekkel. Itt mindenki úgy hazudik, ahogy tud. Nekem nagyon nem is kellett. Beleírtam azt, hogy van 7 testvérem. Kisebbek, akikkel sokat foglalkoztam. Attila nem tudom mit hazudott, azt hiszem ő Vilinek, egy haverunknak a gyerekeivel töltött több órát, ...hónapokat.

Kellett küldeni néhány fényképet is, ahol gyerekek társaságában vagy látható. Ezen kívül két ajánlólevelet is kellett mellékelni, amiben valaki leírja, hogy te milyen baromi megbízható és gyermekbarát vagy. Ez az angolokra tipikusan jellemző, hogy beveszik ezt. Jóhízemű idioták. Egy magyar ember ezen röhögne, nem hinné el, azt mondja: »menj a kurva anyádba«! Egy angol meg elhiszi!»

(fiú, Anglia)

A célországot elsősorban az elsajátítani kívánt nyelv alapján választják ki – ami nem mindig azonos a legjobban beszélt idegen nyelvvvel. Az adott kultúrával való szimpátia fontos tényező. A felsőoktatásban tanuló hallgatók számára az is választási szempont, hogy mi a szakterületük szakmai nyelve. A kiválasztásban az ország távolsága nem befolyásolja a jelentkezőket. (10. ábra)

Ha a magyar iroda külföldi partnercége megfelelő családot talált a jelentkezőnek, akkor megküldi a családról az információkat. Beszámol a



10. ábra: Az ország kiválasztásának motivációi (5=nagyon fontos volt)

szülők koráról, foglalkozásáról, születési országáról, vallásáról; a gyerekek számáról, koráról és neméről; az adott település jellegéről; a lakás felszereltségéről; a háziállatok létéről; az au pair feladatairól, a zsebpénzéről, munkaidejéről; a vele szemben támasztott követelményekről.

Fiúkat rendszerint csonka családok keresnek au pair-nek. Ha az anya maradt a gyerekekkel, akkor azért, hogy „legyen egy férfi a családban”; ha pedig az apa, akkor azért, hogy ne lehessen őt zaklatással vádolni.

Kölcsönös szimpátia esetén a felek megkötik a szerződést, megegyeznek a kiutazás időpontjában, és a család elküldi a meghívólevelet. A szerződés megkötése előtt a fogadó család általában telefonon elbeszélget a jelentkezővel. Ekkor megtárgyalhatják az addig tisztázatlan dolgokat és meggyőződhetnek az aspiráns nyelvtudásának szintjéről.

„...Először csak azt beszéltek meg a telefonban, hogy még „beszélni fogunk.” Ez is egy tipikus angol dolog: „3 nap múlva újra beszélünk.” Mi a francról, már mindent megbeszéltünk?! Ez egy ilyen angol dolog, hogy magadat adod-e a beszélgetésben.

A telefonban gyakorlatilag elmondták, hogy milyen munkát kell nekem végezni, miről van szó, hány gyerek van, mennyi időre várnak, melyek az ő feltételeik. Nagyon cizelláltan, érthetően és nagyon tagoltan beszéltek. Eleve úgy készültünk Attilával, hogy én összeállítottam egy kérdéssort. Tudtuk azt, hogy érdeklődőnek tűnjünk, kérdezzünk. Föl voltak írva a kérdések egy papírra. Pl.: Hány gyerek van?; Mit kell csinálni?; Milyen a nyelviskola? Ilyen standard kérdések. Kb. 5-10 kérdés. Persze, amikor legelőször beszéltem velük, akkor egyet vagy kettőt tudtam megkérdezni. Végig ők beszéltek és minden kérdésemet ellótték, mindent elmondtak. Ez annyira rossz érzés, mert be kell vágódnod, de nincs már miről beszélni. Nagyon nehéz.

Például Attila egy szót sem tudott angolul. Yes és no: ennyit tudott két évvel ezelőtt. Az én kérdéseim segítségével tudta megoldani a helyzetet, amikre a lehetséges válaszokat is felírtam. Nagy segítséget nyújtott neki, megköszönte.

A család minősége egyébként nem attól függ, hogy milyen szintű az angoltudásod. Attila családja például nagyon jó volt. Csak a szerencséről függ, hogy szenvedés lesz a következő egy év, vagy jól fogod érezni magad velük. Mielőtt kiutaztam, a régi au-pair-rel is beszéltem telefonon, aki szintén magyar volt. Nem is tudtam igazán, hogy mit kellene kérdezni. Beszélgettem vele, de úgy nagyon fontos információkat nem szereztem.”

(fiú, Anglia)

„Budapesten találkoztam az apukával, akkor egy bemutatkozó beszélgetésen voltam nála. Állítólag négy lány közül választotta ki, hogy ki menjen. Végül kivitt egy hét próbaidőre nyáron, amikor én is megismerkedtem a gyerekekkel és az egész családdal. Ott volt még a barátnőm is, tehát ak-

kor ő is el tudta mondani, hogy mit hogyan csinált, mik a szokások a családban.”

(lány, Németország)

A család kiválasztása nem mindig történik nehézségek nélkül. Sokszor hirtelen kell döntenie a jelentkezőnek, hogy elvállalja-e a munkát, vagy csak az utolsó pillanatban tudja meg, hogy ő megfelelt-e a családnak.

„Akkor már az egész hetem úgy telt el, hogy akkor most van valami vagy nincs?! Van vagy nincs?! Van vagy nincs?! Azt sem tudtam már, hogy melyik család kicsoda. Ott rágtam a körmömet, hogy pakoljak vagy ne pakoljak?! Pénteken még nem tudtam, hogy szombaton megyek-e. Végül pénteken este 6-kor telefonált, hogy szombaton mehetek.”

(lány, Anglia)

A kiutazás előtt az au pair-ek többsége nagyobb bevásárlást rendez, próbálja kitalálni, mire lehet szüksége külföldön, amit Magyarországon is – sokkal olcsóbban – meg tud vásárolni. Kiegészíti a ruhatárát, megcsináltatja a nemzetközi diákigazolványt és a jogosítványt, az előrelátóbbak elmennek fogorvoshoz.

A BEILLESZKEDÉS

A megérkezés utáni egy-két hét nehéz időszak az au pair életében, s meghatározó az interszónális kapcsolatok szempontjából – főleg a gyerekekkel való viszony irányának és mélységének kialakulásában. A gyerekekkel való kapcsolat gyakran problémás az első napokban. Ha kedvelték az előző au pair-t, akkor sajnálják, hogy el kellett válniuk tőle, ha pedig nem kedvelték, akkor eleve ellenérzéssel fogadják az utódját is. Az eredmény: mindkét esetben „kószolgtatják” az au pair-t, próbálják a tűrőhatárát megtalálni.

Az angol családok gyermeknevelési stratégiái, módszerei is különbözhetnek a Magyarországon megszokottaktól. Testi fenyítést tilos az au pair-nek alkalmaznia, akár büntetőeljárást is kezdeményezhetnek ellene emiatt.

„Elég nehezen fogadtak el, főleg a kislány. És egy idő után – kb. 3 hónap után - nekem is elegend lett belőlük. Nem azért, mert nem voltak aranyosak, vagy normálisak, de nem tudtam átállni az angol gyermeknevelési szemléletre. Ezt a többi au pair-rel is beszéltem, meg Attilával is. Mindenki panaszkodott, ki volt akadva.

Szerintem túl liberálisak. Hagyják, hogy a gyerekek bármit megcsinálja-

nak. A fegyelmezés hiánya egy kelet-európai ember számára a leginkább szembeötlő. Itthon ha elcsattant egy pofon, akkor azszal nem lett rosszabb. Abbahagytam a dolgot, hogyha valamit rosszalkodtam, vagy tényleg megérdemeltem. Itt a hároméves gyerekkel a szülőknek, meg az au-pair-nek meg kell beszélni a problémát. El tudom képzelni, hogy egy 3 éves gyerek mit reagál arra, hogy egy 30-40 vagy 20 évesen elkezdész beszélni arról, hogy ezt nem szabadna, másképp kellene viselkedni, az illem, az etikett. Neked ezt föl kell fognod ésszel. Hogy fogja föl egy három éves gyerek ezeket az érveket?! Ugyanolyan szemét lesz, és ennek az au pair issza meg a levét. Mert ő foglalkozik a gyerekkel.

Emlékszem, arra, amikor vittem iskolába, vagy óvodába a gyerekeket, hogy 10 perc gyalogút az első pár hét alatt 30-40 percbe telt. Utána lecsökkent, beállt a 10 percre pár hónap alatt, miután hozzám szoktak. Ott voltam tőle 100 m-re és szölongattam: »Gyere már, baszd meg!« és akkor ő meg nem jött. A legelején olyan volt, hogy elindultunk és visszarohtant a házba. Első pár héten azt kellett csinálnom, hogy meg kellett fognom – barromi erős kisgyerek volt – és kézben kellett vinnem, ő meg üvöltött. Kérdeztem a szülőktől, hogy most mi legyen? Nem akar velem jönni! Mennie kell, fogd meg és akkor vigyed. Pár napig így ment.”

(fiú, Anglia)

„Rögtön az elején tisztáztam a szülőkkel, hogy milyen fegyelmezési eszközöket alkalmazhatok (...) mondtam, hogy ha esetleg ott tartunk, akkor a fenekére is csapnék. Mondták, hogy ha szükségesnek tartom, akkor tegyem azt!”

(lány, Németország)

„Nagyon furcsa nevelési elveik voltak a szülőknek. Szerintem nagyon szigorúan fogták a gyerekeket. Félelemben éltek és teljesen antiszociálisak lettek szerintem. Nem tudtak barátkozni. (...)

Nem voltam azszal tisztában, hogy mennyit engedhetek meg magamnak, mennyire érvényesíthetem saját elveimet vagy a szülőkét. (...) Én partnere voltam a szülőknek. Mondták is a gyerekeknek, hogy amit én mondok olyan. mintha ők mondanák.”

(lány, Anglia)

„A legrosszabb az volt, hogy a gyerekeknek rossz tapasztalatuk volt az előző au pair-ekkel. Kb. két hónapig az történt, hogy jöttünk haza a suliból és a félórás utat végig üvöltötték, nagyon hangosan. Én meg próbáltam az útra figyelni, meg arra, hogy ne menjek a másik sávba. Nagyon idegesítő volt. (...) Miután eltelt két hónap, ez egyszer csak megszűnt. Rájöttek, hogy nem működik. Miután nem volt hatása, elvesztette az érdekességét.”

(fiú, Anglia)

Az első hetekben alakul ki az au pair napirendje, megtanulja kezelni a háztartási gépeket, autót, helyismeretet szerez. A közlekedés főként az angliai au pair-eknek okoz gondot, a kontinentális KRESZ-től eltérő szabályok – „balkéz-szabály” – miatt. Ezzel a nehézséggel a fogadó családok is tisztában vannak, így általában segítik az első napokban a gépkocsivezetés begyakorlását. (A kérdőíves felmérés adatai alapján az au pair-ek harmada rendszeresen használja a család autóját, a gyerekeket szállítják el az iskolába, óvodába.)

„John nagyon rendes volt, mert hívott egy oktatót, akivel két órán keresztül gyakoroltuk az autóvezetést.”

(fiú, Anglia)

„Megérkezésem után mentünk egy kört az autóval, hogy szokjam, mert hiába volt jogosítványom, nem tudtam vezetni. Egyébként otthon meg sem mondtam a szüleimnek, hogy vezetni fogok, mert akkor pláne nem engedtek volna. Eltelt egy-két hónap és akkor megírtam, hogy most már jól vagyok, megnyugodhatnak.”

(lány, Anglia)

Az au pair-nek meg kell tanulni a család életritmusát, fel kell ismerni az íratlan szabályokat is. A beilleszkedést a nyelvi problémák, az újszerű feladatok – gyermeknevelés – és az idegen, ismeretlen kultúra nehezíti.

Sokan csak ekkor szembesülnek azzal, hogy nem tudnak a megfelelően kommunikálni az adott nyelven. Az iskolai keretek között megszerzett és megfelelő szintűnek vélt nyelvtudás sokszor csődöt mondott az anyanyelvi környezetben.

„Az első megdöbbenés ott ért, amikor a sofőr megszólalt angolul és én egy kukkot sem értettem, pedig én azt hittem, hogy tudok angolul.”

(fiú, Anglia)

„Elvileg tudtam angolul, de életemben nem voltam Angliában, nem beszéltem, csak egyszer-kétszer angollal. Amikor kijött értem a fickó, és mondott egy-két mondatot, akkor csak néztem rá, mintha nem angolul beszélne. De ez csak egy-két napig tartott.”

(lány, Anglia)

Több interjúalanyom panaszkodott arról, hogy az au pair-munka kezdeti szakaszában az okozta neki az egyik legnagyobb gondot, hogy addig ismeretlen szerepekkel és elvárásokkal találkozott. Nem tudta eldönteni, hogy a családdal milyen viszonyt kell kialakítania, mit várnak el tőle.

Ezek a bizonytalankodások teljesen érthetőek, hiszen Magyarországon nem találkozhatott előzőleg ilyen státuszú emberekkel.

„Nem igazán tudtam, hogy kell viselkednem, tehát hogy én mi vagyok ott?! Családtag vagyok, nevelő néni, dadus, szolgál?! Most már nem ezek közül a szerepek közül választanék, ami akkor eszembe jutott, hanem most már kialakult bennem: egy ilyen keverék szerep, ami egyébként minden családnál más.”

(lány, Anglia)

„Elöttem egy cseh srác volt az au pair-ük, de azt elküldték, mert nem végezte jól a dolgát. Ő előtte egy spanyol srác volt, aki két hónap után megszökött, mert nem bírta a gyerekeket.

Mindenesetre ez végig bennem élt, hogy az előttem lévő au pair-t kirúgták, s nekem ezért bizonyítanom kell.”

(fiú, Anglia)

Ha a család és/vagy az au pair valamilyen végképp nem volt elégedett az együttműködésükkel, ak-

Kellett családot cserélned?	Elemsszám	Arány (N=67)
Igen	20	29,9 %
Nem	47	70,1 %

37. tábla: A családot cserélő au pair-ek aránya

Miért kellett családot cserélned?	Elemsszám	Arány (N=20)
Személyes ellentét, nézeteltérés	9	45,0 %
Kihasználás, túl sok munka	5	25,0 %
Távol lakott a várostól	2	10,0 %
Elköltözött a család	2	10,0 %
Elégtelen nyelvtudás	2	10,0 %
Anyagi okok	2	10,0 %
Nem járhatott iskolába	1	5,0 %
Nem vezetett jól	1	5,0 %

38. tábla: A családok lecserélésének okai

kor az au pair-nek – önállóan vagy a közvetítőiroda segítségével – új családot kellett keresnie. Ez a kérdőívet kitöltők közel harmadával (29,9 %) előfordult a külföldi munkavállalása során. (37. tábla)

A család elhagyásának a leggyakoribb oka a személyes ellentét, a szimpátia hiánya bizonyult. Többen panaszkodtak a kiszolgáltatottságról, a túl sok munkáról is. (38. tábla)

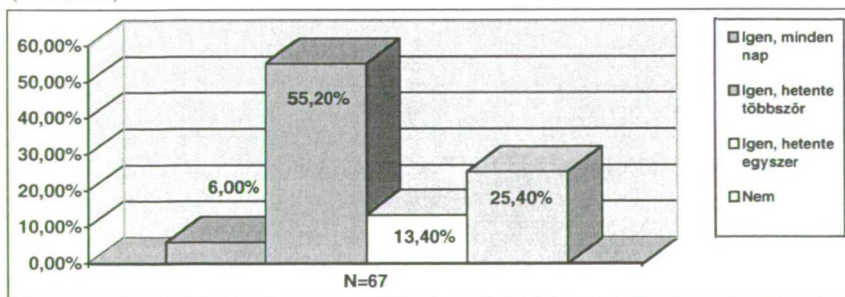
AZ AU PAIR HÉTKÖZNAPJAI

A gyermekfelügyeleten kívül az au pair feladatai közé tartozik néhány könnyebb házimunka is. A leggyakrabban a mosogatást (89,1%), a takarítást (81,3%) és a mosást (68,3%) bízzák az au pair-ekre. A takarításért számos esetben további térítést kap az au pair. (39. tábla)

Tevékenység	Nem az au pair feladata volt	Rendszeresen végzett tevékenységek		
		Plusz térítésért	Plusz térítés nélkül	Összesen
Takarítás	18,8 %	17,2 %	64,1 %	81,3 %
Főzés	40,6 %	1,6 %	57,8 %	59,4 %
Mosogatás	10,9 %	9,4 %	79,7 %	89,1 %
Mosás	31,7 %	9,5 %	58,7 %	68,3 %
Kutyasétáltatás, állatgondozás	70,3 %	1,6 %	28,1 %	29,7 %
Kerti munka	77,8 %	11,1 %	11,1 %	22,2 %
Egyéb: vasalás		1,6 %	12,5 %	14,1 %
Egyéb: babysitting		4,7 %	3,1 %	7,8 %
Egyéb: gyereket elkísérni az iskolába/óvodába		–	6,3 %	6,3 %

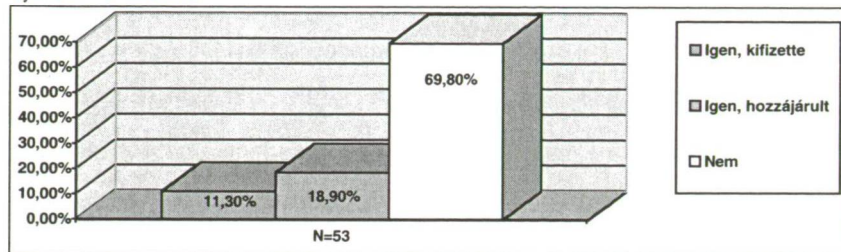
39. tábla: Rendszeresen végzett házimunkák

Az au pair-munkát végző fiatalok többsége (74,6 %) járt nyelviskolába. Minél több időt töltött külföldön a megkérdezett, annál valószínűbb, hogy részt vett egy nyelvkurzuson is. A csak nyáron au pair-kedő fiatalok jártak a legkisebb arányban nyelviskolába. A tanulók többsége nem intenzív kurzusra járt, heti 2-3 alkalommal kellett megjelenniük az órákon. (11. ábra)



11. ábra: Jártál nyelviskolába?

Az esetek 30%-ban a nyelvtanulás költségeit – részben vagy egészben – a vendéglátó család fizette ki. (12. tábla) Esetenként kikötötték, hogy csak akkor járulnak hozzá az oktatás költségeihez, ha a diák befejezi a tanfolyamot. Spanyolországban és Olaszországban lehet ingyenes nyelvtanfolyamot is találni.



12. ábra: Finanszírozta a vendéglátó család a nyelviskolai tanulmányaidat?

A nyelvtanfolyamok vizsgákkal zárulnak. Az így megszerzett nyelv-vizsgák Magyarországon honosíthatóak.

A nyelvtanfolyamok – jellegükből adódóan – a külföldi állampolgárok találkozóhelyei. Gyakori, hogy az egész osztály au pair-ekből áll össze. Így számos alkalommal a nyelviskolák diákjaiból alakulnak ki baráti társaságok és kapcsolathálók.

„A nyelviskola egy collage-ban volt (...) amire én jártam: nem angol anyanyelvűek nyelvkurzusai. A diákok nagy része au pair volt. Főleg közép-kelet-európaiak – szlovákok, csehek, románok. Én voltam az egyedüli magyar. De voltak franciák, németek, törökök is.

A nyugat-európaiakról nem tudok sokat, mert nem beszéltem velük. A kelet-európaiak sokkal inkább, nyilván egy szívf dobogott bennünk, meg egyfajta mentalitás. Ők mindannyian egyetemisták, főiskolások voltak. Felsőoktatásban tanultak a hazájukban, és nyelvet tanulni jöttek ki. Későbbi céljaik attól függően változtak, hogy mit tanultak éppen. (...) A nyelviskola árát a család fizette – ez nekik egyébként minimális összeg volt.”

(fiú, Anglia)

Az au pair-munkát végző fiatalok általában egymással töltik a szabadidejük egy részét. A baráti társaságok kialakulásakor a közös nemzetiség vagy a lakóhelyi közelség lehet a kohéziós erő. Ugyanazzal az irodával családot találó au pair-ek könnyebben tudnak egymással kapcsolatot létesíteni, hiszen megkaphatják a „kollégák” elérhetőségét. De egymás megtalál-

Találkoztál kint rendszeresen magyar fiatalokkal?	Elemzés	Arány (N=67)
Igen	56	83,6 %
Nem	11	16,4 %

40. tábla: Au pair – baráti társaságok

Jártál au pair-bulikra?	Elemzés	Arány (N=66)
Igen	22	33,3 %
Nem	44	66,6 %

41. tábla: Au pair – baráti társaságok

lása a nyelviskolák és az Internet révén egyébként sem ütközik nehézségbe.

A kérdőívre válaszoló fiatalok döntő többsége (83,6%) rendszeresen találkozott külföldön magyar fiatalokkal, s minden harmadik au pair-nek baráti társasága is kialakult a megismert au pair „kollegákból”. (40-41. tábla)

Néhány au pair-munkára jelentkező fiatal már eleve a közvetítő iroda adatlapjának kitöltésekor kéri, hogy az au pair-ként dolgozó ismerőse közelében keressenek neki családot.

Nagyobb emigráns magyar közösséggel rendelkező városokban a helyi magyar kulturális intézményeket is felkeresik a fiatalok, hogy ismerkedjenek. Vannak olyan au pair-ek is, akik viszont – nyelvtanulási megfontolásokból – tudatosan kerülnek a magyarok társaságát.

„A környékbeli au pair-ek ismerik egymást, s egymásnak adják az információkat. Nagy „bandákba” tömörülnek, és sokszor 10-15-en mennek bulizni.”

(lány, Anglia)

„Az iroda megadta nekem a leeds-i au pair-ek telefonszámaait és én fel is hívtam őket, és meg is beszélünk egy találkozót. Találkoztunk is, tök jó volt, akkor már nem éreztem olyan egyedül magamat. Voltunk együtt kirándulni is. (...)

A második félévben már a csehekkel tartottam a kapcsolatot, mert a magyarok annyira nullák voltak.”

(fiú, Anglia)

„Szórakozni is au pair-ekkel jártam, magyarokkal és külföldiekkel vegyesen. Tehát nem volt olyan, hogy csak magyarok mentünk valahova.”

(lány, Franciaország)

Az au pair-ek keresete jogilag zsebpénznek minősül, s nem kell utána adót fizetniük. A zsebpénz mértéke mindig a felek meg egyezésétől függ. Összege az au pair munkájának mennyiségétől, a kiegészítő házimunkák nehézségétől, a gyermekek számától, az esetleges speciális elvárásoktól, az adott ország szokásaitól és a város típusától függ. Nagyvárosokban általában valamivel magasabb a zsebpénz összege. Az eltérés az au pair-ek díjazásában számottevő

Zsebpénz (havonta)	Arány	Kumulatív arány
25.000 forint alatt	6,9 %	6,9 %
25.001 – 50.000 Ft	10,3 %	17,2 %
50.001 – 75.000 Ft	22,5 %	39,7 %
75.001 – 100.000 Ft	20,6 %	60,3 %
100.001 – 125.000 Ft	12,1 %	72,4 %
125.001 – 150.000 Ft	8,6 %	81,0 %
150.001 – 175.000 Ft	5,1 %	86,2 %
175.000 forint felett	13,8 %	100,0 %

42. tábla: A zsebpénz értéke

is lehet, Angliában au pair-kedő interjúalanyaim között havi 45 és 60 fontot kereső fiatal egyaránt akadt.

A kérdőíves felmérés eredményei alapján a válaszadó au pair-ek átlagkeresete 105.826 forint havonta. A szórás azonban igen nagy, a legkisebb összeg 20.000 forint, a legnagyobb pedig 380.000 Ft. A nagy intervallum annak is köszönhető, hogy a válaszadók egy része a családnak végzett többletmunkák javadalmazását is beleszámolta az összegbe. A válaszadók közel

Ország	Elemzés	Átlag	Szórás
Nagy-Britannia	31	109250	60986,8
Németország	6	68204	31089,2
Franciaország	4	72500	15000,0
Hollandia	1	62000	–
Belgium	2	55000	7071,1
Svájc	1	65000	–
Ausztria	2	77500	24748,7
Spanyolország	4	39500	9882,7
Egyesült Államok	7	252857	97590,0

43. tábla: A zsebpénz értékének átlaga - országonkénti bontásban

fele 50-100.000 forint közötti zsebpénzt kapott havonta. (42. tábla)

A zsebpénzek mértékében a lényegi eltérés az egyes országok között található. Nagy-Britanniában jóval magasabb az au pair-ek átlagkeresete (109.250 Ft), mint más országokban. Az igazán „szakadékszerű” eltérés azonban az európai (90.902 Ft) és az amerikai (252.857 Ft) zsebpénzek között található. (42-43. tábla)

Ország	Elemzés	Átlag
Európai országok	51	90902
Egyesült Államok	7	252857

44. tábla: A zsebpénz értékének átlaga

Az au pair-ek a keresetüket valóban zsebpénzként kezelhetik, hiszen a szállásukat, étkezésüket a család biztosítja. Ennek ellenére többségük melékállást is keres. A többletmunka oka általában az, hogy a Magyarországi bérekhez viszonyítva az alkalmi munkák is nagyon jól fizetnek. Bár az au pair is érzékeli, hogy a munkájának alacsony a státusza, s a helyi bérekhez képest keveset keres, de nem tekinti magát a fogadó társadalomhoz tartozónak. Éppen ezért a többletmunkát végző au pair-ek általában „cél-pénzkeresők”, akik egy speciális cél érdekében dolgoznak.²⁹ Az összegyűjtött pénzt tanulmányaik finanszírozására, fogyasztási javak beszerzésére fordítják, vagy lakásra spórolnak. A pénz tehát az otthoni jólétet segíti elő.³⁰

²⁹ Massey et al. 2001. 18-19.

A magyar és a nyugat-európai bérek közötti különbségek csökkenésével azonban egyre inkább csökken a „gyors meggazdagodás” esélye, egyre kevésbé éri meg csak a pénzkereset miatt a pair munkát vállalni – másfajta motivációkra helyeződik a hangsúly. Az 1990-es évek közepén a pair-kedő interjúalanyom még csekély szülői segítséggel, 2 év külföldi munka után lakást vett magának a megtakarított pénzéből. Ez már 2002-ben nem fordulhatna elő, manapság már kisebb célokat kell kitűzniük a takarékoskodó stratégiát választóknak.

A falvakban általában valamivel kevesebb zsebpénzt adnak, mint a nagyvárosokban. Nem biztos azonban, hogy az utóbbiak jobban járnak, mert a tömegközlekedés és a nagyobb fogyasztói csábítás miatt a nagyvárosban élők több pénzt is költenek el.

A mellékállást az a pair-ek általában a fogadó család segítségével találják meg, vagy az elődjük ügyfeleit veszik át, de nem ritka, hogy a vendéglátó család ad többletmunkát és magasabb zsebpénzt. Egyes családok azonban ellenzik, ha az a pair mellékállásokban is dolgozik, s próbálják ezt megakadályozni, arra hivatkozva, hogy így alapfeladatait nem tudja tisztességesen ellátni. Az a pair-munkán kívül hivatalosan nem vállalhatna munkát az a pair-vízummal beutazó fiatal.

Mellékállásként takarítani, kutyát sétáltatni, kertészkedni szoktak az a pair-ek, vagy gyermekfelügyeletet, konyhai mosogatást, felszolgálatást vállalnak. Elegendő munka esetén az a pair zsebpénz többszörösét is megkereshetik.

„Minden vasárnap 11-től 4-ig egy kocsmában mosogattam és pakoltam. Ezt az apuka segítségével találtam. Jártam minden héten egyszer takarítani, ezt az előző a pair-től „örököltm”. Hagyott nekem egy kis cédulát, hogy ezeket csinálta, ezek a lehetőségek, ha érdekel, folytassam! Egy harmadik kocsmában pedig esténként mosogattam.

Nagyon jól kerestem. Volt olyan hét, hogy ezekkel a munkákkal többet kerestem, mint az a pair fizetés. Jó sok pénzt félre tudtam tenni!”

(lány, Anglia)

„Azután elkezdtem takarítani, kezdetben csak hetente kétszer. Ekkor még eszembe se jutott, hogy lakásra gyűjtsek. Az ötletet a barátnőm, az előző a pair adta, mert ő is dolgozott. (...) Azután ahogy észrevettem, hogy sok helyre tudok menni, és jól keresek, akkor egyre magasabb célokat tűztem ki magam elé. (...)

Végül is így jól ki tudtam használni az időmet, mert miután az otthoni teendőimet elvégeztem, éjszaka tudtam babysitting-et vállalni, s végülis pénzt kerestem azzal, hogy ott aludtam a gyerekek mellett a szobában. (...)

³⁰ Diósi 1999. 150.

Eljutottam arra a szintre, hogy a takarítással 2000 márkát is megkerestem egy hónapban – amikor az au pair fizetésem 400 márka volt.”

(Lány, Németország)

KULTURÁLIS SOKK

Hosszabb ideig külföldön, idegen kultúrában élők körében megfigyelhető a „kulturális sokknak” nevezett pszichológiai jelenség. Négy fázisa különíthető el. Közvetlenül megérkezés után észlelhető az „izgalom” szakasza, az idegent elbűvöli a sok újdonság. A „kiábrándulás” szakaszában a látogatóban a rengeteg új inger, benyomás hatására elutasítás alakul ki, megcsömörlik a sok újdonságtól. A „felépülés” fázisában túllép a krízisen, kezdi alaposabban megismerni az idegen kultúrát, könnyebben használja a nyelvet. Végül az „elfogadás” szakasza következik, megszokja az új életstílust, a kultúra részesének érzi magát.³¹

A kulturális sokkhoz hasonló folyamatot számos interjúalanyom is átélte. Az első szakasz a megérkezés utáni néhány nappal azonosítható. A „kiábrándulás” fázisáról sokan megemlékeztek, az első hetekben kezdődött, és egy-két hónapig is eltarthatott. Többen megkérdőjelezték döntésük helyességét, s kételkedtek abban, hogy az előzőleg megbeszélt ideig be tudják tölteni az au pair-állást. Ha valaki ilyenkor feladta, s hazautazott, akkor annak kudarcként, negatív élményként maradt meg emlékezetében az au pair-munka, s az adott országra, kultúrára sem gondol vissza jó szívvel.

Természetesen nem csak az au pair hibájából érhet véget egy szerződés, hanem a család is lehet inkorrekt. Ebben az esetben sem kell azonban feltétlenül hazautaznia. Két hét felmondási időt letöltve – vészhelyzetben pedig akár azonnal – az au pair új családot igényelhet a közvetítő irodától. (Ilyen esetekben a közvetítő nélkül érkezett fiatalok hátrányt szenvednek.)

A „felépülés” során az au pair kezd beilleszkedni a családba, beletanul a szerepébe, rutinszerűen végzi a feladatait. Barátokat talál, s aktívan tölti el a szabadidejét. Szerencsés esetben az au pair az „elfogadás” fázis jellemzőinek megfelelően fejezi be a külföldi munkáját. Így pozitív kép marad meg benne az adott kultúráról, és visszavágyik oda. Több interjúalanyom olyan sikeresen beilleszkedett, hogy csapásként élte meg a hazautazást. Ők a visszatérést tervezik, vagy akár végleges kitelepedést szerveznek.

„A várakozásaim ellenére igen erős honvágyat éreztem. Nem gondoltam

³¹ Snellman 1995. 166.

volna korábban, hogy ez velem megtörténik. Azt hittem, kemény gyerek vagyok, szarom le, mi van itthon. Úgy mentem ki, hogy egy új fejezetet akarok nyitni az életemben. Ennek ellenére elég erős honvágyat és hazavágyást éreztem, szinte végig az ottlétem alatt. Bár érdekes, hogy a honvágyam rögtön a kimenetelem után csúcsosodott ki, mondjuk egy hónapig, október közepéig. Utána elhalt. És utána tavasszal – mikor már látható volt a vége – újra kezdődött. Karácsonykor nem volt probléma, itthon voltam egy hétig.”

(fiú, Anglia)

„A barátnőm például, akivel kimentem, 1 hónap után hazajött, mert a pasi drogcsempészettel foglalkozott és le lett csukva. Tényleg zsákbamacska. De az esetek 90 százalékában az emberek nem váltanak családot, mert nincsen probléma.”

(lány, Franciaország)

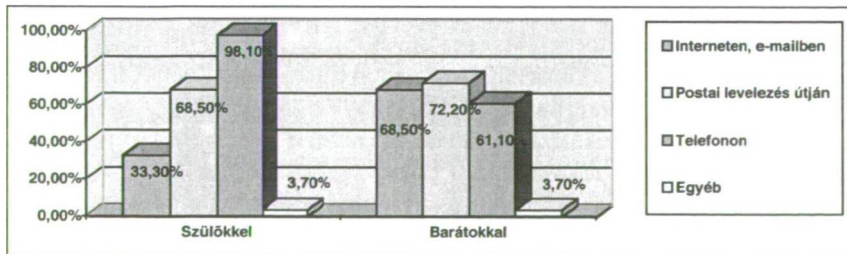
„Az első két hónapot nem nagyon szerettem, mert az tényleg nagy kihívás volt és szenvedtem is, amíg megszoktam. De utána nagyon megszerettem. Ősszel meg már szenvedtem attól, hogy decemberben haza kell jönni.”

(fiú, Anglia)

HONVÁGY, KAPCSOLATTARTÁS

A külföldön dolgozó fiatalok a honvág hatására érzékenyebben reagálnak a szülőföldről kapott hírekre. Több interjúalanyom is megemlítette, hogy külföldön sokkal intenzívebben élte meg magyarságát. A korábban felületesen kezelt nemzeti ünnepek értelemet nyertek, érzelmeket váltottak ki. A nemzeti emléknapok megünneplései spontán ismeretterjesztésre is alkalmat adtak. A fogadó család érdeklődőbb tagjaival ilyenkor az au pair megbeszélte az ünnep eredetét, jelentését, értelmezte az adott történelmi korszakot.

A honvág leküzdésében a családtagokkal és barátokkal való kapcsolattartás sokat segített. A kortársakkal az elmúlt néhány évben már elsősor-



13. ábra: A kapcsolattartás módja

ban e-mail (68,5 %) és postai levelezés (72,2 %) segítségével kommunikálnak az au pair-ek. A szülők, nagyszülők közül már jóval kevesebben ismerik az Internetet (33,3 %), de van rá példa, hogy éppen az au pair munkát végző gyermekük kedvéért sajátították el az elektronikus levelezés fortlyait. Az idősebbekkel mégis inkább a hagyományos csatornákon – elsősorban telefonon (98,1%) – tartják a kapcsolatot az au pair-ek. (13. ábra)

A kapcsolattartás módja meghatározza a kommunikáció intenzitását is. Az internetes kommunikáció jóval gyakoribb, mint a más csatornákon keresztül történő kapcsolattartás. A fiatalok közel harmada napi kapcsolatban van e-mail segítségével a barátaival. A postai levelezés a legtöbb esetben havi rendszerességgel történik, míg a szüleikkel általában heti rendszerességgel beszélnek telefonon a fiatalok. (A vendéglátó családokkal általában már a beköltözéskor megbeszéli az au pair a telefon használatának feltételeit. A családok többsége rendszeres időközönként megengedi, hogy az au pair hazatelefonáljon.) (45-46. tábla)

Az írott levélnek egyébként – az interjúalanyaim véleménye szerint – nagyobb az értéke, nagyobb érzelmi támogatást jelent a honvágy és a magányos-

Kapcsolattartás gyakorisága (N=54)	Kapcsolattartás módja/szülők		
	Interneten, e-mailben	Postai levelezés útján	Telefonon
Naponta	9,3 %	–	3,7 %
Hetente	24,1 %	18,5 %	59,3 %
Kéthetente	1,9 %	5,6 %	13,0 %
Havonta	–	29,6 %	14,8 %
Ritkábban	–	14,8 %	7,4 %
Nem használja	64,8 %	31,5 %	1,5 %

45. tábla: A szülőkkel való kapcsolattartás gyakorisága

Kapcsolattartás gyakorisága (N=54)	Kapcsolattartás módja/barátok		
	Interneten, e-mailben	Postai levelezés útján	Telefonon
Naponta	29,6 %	–	1,9 %
Hetente	33,3 %	20,4 %	16,7 %
Kéthetente	–	9,3 %	5,6 %
Havonta	5,6 %	35,2 %	18,5 %
Ritkábban	–	7,4 %	18,5 %
Nem használja	31,5 %	27,8 %	38,9 %

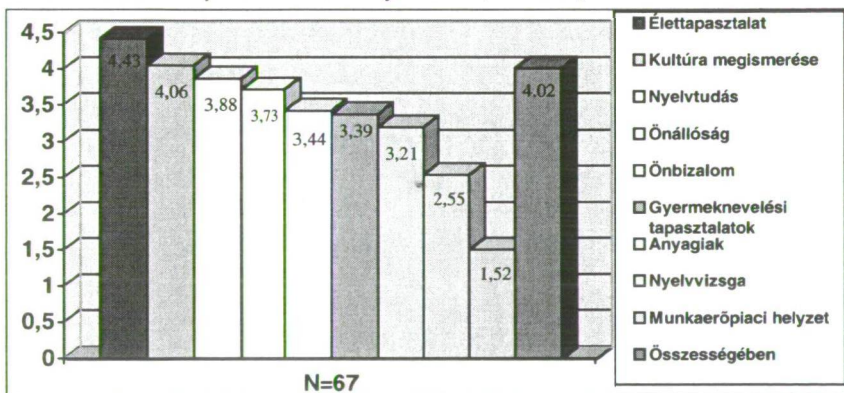
46. tábla: A barátokkal való kapcsolattartás gyakorisága

ság érzete ellen, mint az elektronikus formátum.

HAZATÉRÉS, AZ AU PAIR-MUNKA ÉRTÉKELÉSE

A hazatért au pair-ek döntő többsége – még a sok negatív tapasztalatot átéltek is – összességében jó döntésnek tartja, hogy au pair-munkát vállalt. A legtöbb interjúalanyom a külföldön eltöltött időszak eredményei közül az élettapasztalatok szerzését tartja a legfontosabb eredmények. A tapasztalatszerzés után a megszerzett nyelvtudásra, és egy idegen kultúra alapos megismerésére a legbüszkébbek az ex-au pair-ek.

Önbizalmuk és problémamegoldó-képességük növekedéséről is sokan említést tettek. A nyelvvizsga megszerzésével kapcsolatos előzetes várakozásukban azonban sokan csalatkoztak. Mint említettem, a nyelvtudásuk fejlődésével mindenki elégedett volt, de a hagyományos kétnyelvű magyar nyelvvizsga-rendszer elvárásai mások, mit az egynyelvű nemzetközi nyelvvizsgáké. Így előfordult, hogy az adott nyelven jól kommunikáló hallgatóknak sem sikerült a vizsga abszolválása, vagy az önmagától elvártnál alacsonyabb szinten teljesített. (14. ábra)



14. ábra: Az au pair-munkával való elégedettség

„Rengeteg előnye van annak, ha valaki kimegy au pair-nek. Én például előtte olyan nagyon sok ideig nem voltam távol otthonról. Pláne nem úgy, hogy felelősséggel tartozok két gyerekért, akiknek azért enni kell adni, vigyázni rá, foglalkozni velük, autóval vinni-hozni. Egyedül megállni a lábamon.

Önállósodtam a családomtól és egy kicsit magára is talál az ember. Jobban el kell döntened, hogy mit akarsz, mert nincs ott senki mellettem, aki támogasson. Azt is meg lehet tanulni, hogy nem biztos, hogy csak az a jó amit mi itthon elképzelünk. Más kultúra, más gondolkodás... Én is nyitottabb lettem.

Mielőtt először kimentem, elvileg nagyon jól tudtam angolul, gyakorlatilag alig tudtam megszólalni. Most már nem jövök zavarba, ha angolul kell beszélni és nem szégyenkezem a kiejtésem miatt. Ez nagyon sokat jelent szerintem, mert ha elmennék egy multihoz dolgozni, akkor nem érdekelné őket, a nyelvvizsgám, meg az angol diplomám, beszélni kellene velük angolul."

(angol szakos lány, Anglia)

„Amikor hazajöttem, meghívtak a „hetes” válogatottba. Azt hiszem, hogy ebben igen nagy szerepe van annak, hogy én kint edzettem. Ezt ott mértem le, hogy a mi csapatunk edzésmetódusaiba elég sok újat hoztam. Új edzés-gyakorlatokat, új technikákat, új megközelítést, hogyan kellene egyes dolgokat gyakorolni, játszani, csinálni. Meccseken is többet hoztam, mint előtte."

(fiú, Anglia)

A megtakarított pénzösszeget senki sem kevesellte, aki a tervezettnél kevesebbet hozott haza, az tisztában volt vele, hogy költekezőbb életmódja miatt nem teljesültek tervei. Ritkán, de előfordul, hogy valaki megtakarítás nélkül jön haza. Ez is tudatos döntés eredménye. Egyik interjúalanyom elmagyarázta, hogy azért nem takarékoskodott, mert később, a magyarországi keresetéből úgysem tudta volna finanszírozni az adott ország alapos megismerését és beutazását

„Két év után hazajöttem, s 2,8 millió forintért vettem egy lakást a megtakarított pénzemből, amit a szüleimnek csak 300 ezer forinttal kellett kipótolni."

(lány, Németország)

„Hazajöttem, megcsináltam a felsőfokú nyelvvizsgát. Hazahoztam 2000 fontot, amit beraktam a bankba. Megismertem, hogy nem csak úgy lehet élni, ahogy mi élünk itt. Más szokások, más kaják, más kultúra. És nem biztos, hogy az a legjobb ami a miénk. Például a magyarok által híresnek tartott magyar kajákban nagyot csalódtam – kint. Megismertem olyan kajákat, amelyek sokkal finomabbak, sokkal egészségesebbek."

(fiú, Anglia)

A negatív élmények a gyerekneveléssel kapcsolatos kudarcokból, vagy a felnőttekkel való konfliktusokból adódtak. A legáltalánosabb probléma az volt, hogy a család nem tartotta be az előzetesen megbeszélt felteteleket – például több munkát várt el az au pair-től.

„Nagyon sokat dolgoztam. Túl lelkiismeretes voltam, mert mindent úgy csináltam meg, mintha magamnak csinálnám. Nagyon elfáradtam a végére, fizikailag is és lelkileg is. Egy évet, azt nem hiszem, hogy bírtam volna."

(lány, Anglia)

„Nagyon jó volt szerintem, csak fiatalon kell csinálni. Én már nem maradtam volna még egy évet összezárva egy másik családdal, úgy, hogy teljesen fel kell adni a függetlenségemet.”

(lány, Franciaország)

Ha harmonikus volt a viszony az au pair és a vendéglátó család között, akkor a későbbiekben is tartják a kapcsolatot. A kérdőívet kitöltő fiatalok többségének hazatérés után sem szakadt meg a kapcsolata a családdal. (47. tábla)

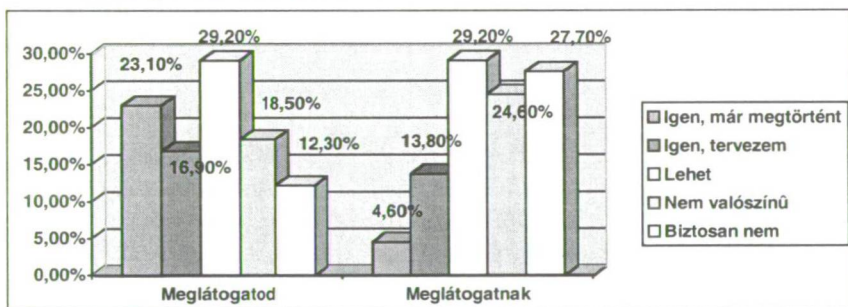
Többen említették, hogy a fogadó család Magyarországon akar nyaralni, hogy találkoz-
zanak a volt au pair-

ükkel, s hogy megismerjék annak szülőföldjét. Ennek ellenére az au pair-ek jóval több esetben látogatják meg egykori vendéglátóikat, 23,1 százalé-
kuk már felkereste őket az au pair-munka befejezése után is. (15. ábra)

Általános tapasztalat, hogy egy-két év múltán a legjobb viszony esetén is csak akkor marad meg a kapcsolat a család és az au pair között, ha időn-
ként személyesen is találkoznak.

Hazatérés után tartod a kapcsolatot a családdal?	Elemzés	Arány (N=51)
Igen, rendszeresen	9	17,6 %
Igen, alkalmanként	19	37,3 %
Nem	23	45,1 %

47. tábla: Kapcsolattartás a vendéglátó családdal



15. ábra: Kapcsolattartás a vendéglátó családdal

„Aranyosak voltak, mert karácsonykor küldtek egy képeslapot. De én nem válaszoltam, mert nem látom értelmét az ilyen kapcsolattartásnak.”

(lány, Anglia)

„Írogatunk, meg egyszer-kétszer egy évben telefonálunk egymásnak. Meg ők akarnak majd jönni Magyarországra, Kelet-Európába. Az előttem lévő au pair cseh volt, és nagyon szerettek. Most tervezik, hogy erre a két helyre elnézzenek. Meg ők is hívtak, hogy menjek vissza.”

(lány, Franciaország)

„A legelső au pair ottmaradt Németországban, és a mai napig az anyukával nagy barátok. (...) Ahogy eljöttem, írtam leveleket nekik, ők is írtak, a gyerekek is írtak. Azután már csak üdvözléseket küldöztünk karácsonyra, születésnapra. (...) Azóta csak egyszer voltam náluk, egy délutánra. (...) Tortával, pezsgővel vártak, nagyon jó érzés volt.”

(lány, Németország)

„... Meghívta a lakodalmára a német családot, a gyerekek voltak a kószorúslányok.”

(lány, Németország)

Nemcsak az egykori családdal tartja a kapcsolatot az egykori au pair-ek többsége, hanem a külföldön kialakult barátságok is megmaradnak. Minden második válaszadó baráti kapcsolatot alakított ki legalább egy más nemzetiségű au pair-rel, negyedük pedig a fogadó országbeli fiatalokkal. A barátságon túl szerelmek is szövődtek a külföldi munka során, több válaszadóm, interjúalanyom az au pair-munka idején kialakult párkapcsolatban él – Magyarországon vagy külföldön. (48. tábla)

Kötöttél tartós barátságokat?	Elemzés	Arány (N=62)
Igen, a fogadó országbeli fiatalokkal	15	24,2 %
Igen, más nemzetiségű au pair-ekkel	31	50,0 %
Nem	18	29,0 %
Egyéb	8	12,9 %

48. tábla: Baráti kapcsolatok külföldiekkel

Az au pair munkát végzett magyar fiatalok összsképe végeredményben pozitív a külföldön töltött időszakról. Ha valaki nem „menekült” haza idő előtt – ami ritkán fordul elő – akkor biztos, hogy azt állította: sokat profitált a külföldön megszerzett tapasztalatokból.

A megismert ország iránt általában erősen elköteleződött az egykori au pair, csak ötödük számolt be egyértelműen negatív tapasztalatokról az adott kultúrával kapcsolatban. (49. tábla)

Hogyan változott az adott kultúra megítélése?	Elemzés	Arány (N=66)
Pozitív irányba	23	34,8 %
Nem változott	23	34,8 %
Negatív irányba	14	21,2 %
Vegyes benyomások	5	7,6 %
Egyéb	1	1,5 %

49. tábla: A megismert kultúra megítélése

Gyakran előfordul, hogy az au pair-munka során megszerzett nyelvtudás, helyismeret és tapasztalatok révén a volt au pair újra külföldön próbál boldogulni. Vagy újra au pair-munkát vállal, vagy más, jövedelmezőbb munkakörben helyezkedik el. E munkák nem minden esetben legálisak. Nem ritka, hogy gyakornokként, vagy ösztöndíjas hallgatóként tud egy ex-au pair visszatérni egy Nyugat-Európai országba. A volt au pair-ek egy része emigrációs szándékkal utazik vissza a célországba.

„Miután a második családtól eljöttem, akkor azt mondtam, hogy eddig szép volt, jó volt, nem bántam meg, de elég volt és többet nem csinálnám. Úgy voltam vele, hogy akárki akármit mond, ez kvázi-rabszolgaság. Utólag jöttem rá, hogy nekem nem a fizikai munkával volt bajom, hanem azazal, hogy másokat kell kiszolgálnom. Egy kicsit megaláztatónak érzem, másrészt úgy gondolom, hogy nem szabad itt leragadnom.

Szerintem 22-23 éves korig érdemes ezt a munkát végezni, mert akkor talán még nem teljesen felnőtt az ember. Mert egy felnőttet azért jobban szokott zavarni, ha ilyen munkát kell végeznie. Másrészt két évnél tovább sem lehet csinálni, szerintem, mert belefásul az ember.”

(angol szakos lány, Anglia)

„Én most úgy vagyok vele, hogy vissza szeretnék menni ugyanahhoz a családhoz. (...) Én mindenképpen abban gondolkodok, hogy valahova kimenni. (...) Igazság szerint, most bízom abban, hogy egy-két év és csatlakozunk az EU-hoz. És akkor sokkal könnyebb lesz minden. Már az, hogy nem kell vízum az országba, gyakorlatilag egyenlő a munkavállalási engedéllyel. Ha addig ki tudom bekkelni ott, akár illegálisan, utána már legálisan jöhetnek. Az au pair-kedést azért nem lehet túl sokáig csinálni, vagy sikerül ott majd valami jó munkát szereznem, albérletet, csajt, vagy nem tudom mi lesz. (...)

Ha lenne elég pénzem, akkor még lehet, hogy abban is benne lennék, hogy pénzért kössék házasságot, hogy le tudjak telepedni.”

(fiú, Anglia)

„Ha így utólag visszagondolok, akkor nem csinálnám máshogy még egyszer. Ha lehetőségem lenne, ugyanúgy végigcsinálnám. Sőt, mindig azt mondom, hogy ha gyermekeim lesznek, akkor őket is küldeni fogom. Mert nagyon-nagyon jó alkalom arra, hogy önállóságot tanuljon az ember, hogy talpon maradjon külföldön, s ez hatalmas önbizalmat ad. Nemcsak a nyelvet tanulja meg az ember, hanem az idegen kultúrát, a mentalitást, a hozzáállást.”

(lány, Németország)

Összegzés

Az elmúlt néhány évben az au pair-munka lehetősége közismertté vált a magyar fiatalok körében, s egyre többen személyesen is kipróbálják a külföldi munkavállalást. Az Európai Unióhoz való csatlakozással és az európai országok közötti bérkülönbségek fokozatos kiegyenlítésével valószínűleg nem fog csökkenni az au pair-munka iránti érdeklődés, csupán a gazdasági migránsok kopnak ki az au pair-ek közül.³²

Ez a folyamat éppen az au pair-munka eredeti funkcióját erősíti meg, hiszen nem a gazdasági emigráció, hanem a nemzetek közötti kommunikáció és tolerancia elősegítése volt az au pair-munka kialakítóinak a célja.³³ Az interkulturális kapcsolatok mellett az idegen nyelvek ismerete már önmagában is csökkenti az idegenellenességet, s nyitottabb gondolkodást eredményez.³⁴

Az ifjúsági életszakasz meghosszabbodásának az általánossá válása is az au pair-munka térhódításának kedvez, hiszen alkalmas a hagyományos munkavállalás elodázására, az iskolai tanulmányok meghosszabbítására.³⁵ De paradox módon a szülőktől való függetlenedésre is kitűnő lehetőség az au pair-kedés.

Az elmúlt évtized alatt az au pair-munkáról alkotott kép nagymértékben megváltozott. Az 1990-es évek elején a német nyelvterület éppen olyan kedvelt volt, mint az angol. Napjainkban már Nagy-Britanniába utaznak ki a legtöbben. A célországok változása összefügg a motivációk változásával is. Tíz évvel korábban az egyik legfontosabb szempont a pénzkereset és a munkanélküliség előli menekülés volt. Ma már nem ígér gyors meggazdagodást az au pair-munka. Az anyanyelvi környezetben való nyelvtanulás, a kultúra megismerése, vagy a családtól való önállósodás az elsődleges motiváció.

Diósi Pál kutatási eredményei is a fenti tendenciákat erősítik meg. Diósi ugyanis megállapította, hogy a külföldi tanulás esetén elsősorban az angol nyelvterületre szeretnének utazni a fiatalok, míg a német nyelvterületet inkább munkavállalási céllal választják.³⁶ Az au pair tevékenységet pedig egyre inkább tanulmányi útnak, s nem munkavállalásnak értékelik a fiatalok.

³² Hárs 1999. 28.; Massey et al. 2001. 16.

A migrációs potenciál alakulásának a tendenciáit figyelembe véve a külföldi munkavállalás mértéke a következő években növekedni fog, s éppen a 24 év alattiak körében. Sik-Simonovits 2002. 207-212.

³³ Lerch 1997. 8.

³⁴ Szűcs 2002. 9.; 23.

³⁵ Gábor 2000. 28-29.; 36-38.

³⁶ Diósi 1999. 148.

Az au pair-ek társadalmi bázisa is változott. A kilencvenes évek elején elsősorban a felsőoktatási ambíciókkal nem bíró, munkanélküliségtől sújtott fiatalok pénzkereseti lehetősége volt az au pair-munka, míg napjainkban inkább a kvalifikáltabb fiatalok nyelvtanulási alkalmá, akik karrierjébe szervesen illeszkedik a külföldi munkavállalás.

Kijelenthetjük, hogy korábban a materiális értékek domináltak az au pair munka elvállalásakor, az au pair „objektív karriert” futott be. Napjainkra a „szubjektív karrier” a jellemző, az au pair-ek a tapasztalatszerzést, intellektuális fejlődést tartják a legfontosabbnak.

Élményeik felelevenítése során több interjúalanyom vont párhuzamot az au pair-munka és a 20. század első felének magyarországi cselédsege között. Bizonyára nem minden megalapozottság nélkül jutott eszükbe ez az analógia. Azonban a cselédseg intézményének volt egy pozitív, kultúraközvetítő vonása is. A magyar parasztság polgárosodásában fontos szerepet játszottak a néhány évig városi háznál cselédként dolgozó fiatal lányok. Hazatérve szülőfalujukba ugyanis a városi, polgári kultúra elemeit – pl. ruházkodás, lakberendezés, ételek, beszédmód – honosították meg a közösségükben.³⁷

Ez a gondolatmenet Bodó Julianna írásaiban is felbukkan, aki a Magyarországra irányuló székelyföldi időszakos migrációt egy modernizációs folyamat részeként értelmezi. A modernizációs kísérletet vállalók számára az anyaországban szerzett kulturális tapasztalatok és anyagi javak biztosítják az életmódváltás előfeltételeit.³⁸

A kultúraközvetítő szerep az au pair-ekre is jellemző – természetesen más hangsúlyokkal. Az étkezési kultúrájának átalakulásáról például több adatközlőm beszámolt. De a különböző ifjúsági szubkultúrák, öltözködési divatok, zenei irányzatok meghonosításában is fontos szerepük lehet.³⁹

A magyar au pair-ekkel foglalkozó vizsgálatom még nem zárult le, s már körvonalazódtak a téma új kontextusba való helyezésének a lehetőségei is. Az eddigi adatgyűjtés során megszerzett információknak csak egy részét tudtam felhasználni jelen tanulmány megírásakor. A jelentkezés során leadott önéletrajzok és bemutatkozó levelek elemzésére a későbbiekben kerül sor.

A kérdőív felvétele céljából összeállított adatbázis lehetőséget fog biztosítani arra is, hogy az Európai Unióhoz való csatlakozás után követéses

³⁷ Gyáni 1983. 99-100., Gyáni-Kövéry 2001. 338-339., Oláh 1994. 17.

³⁸ Bodó 1996. 70-76. A székelyföldi migránsoknak a pénzkeresettel és megtakarítással kapcsolatos attitűdjei is hasonlóak az au pair-ek egy részének stratégiáihoz.

³⁹ A globalizálódó világban, az Internet és más transznacionális médiumok korában a migráló egyének kultúraközvetítő szerepét nem kell túlbecsülni, de nem szabad alulértékelni sem. Hannerz 1999. 99-102.

vizsgálattal felmérjem, hogy az au-pair munkát végzett fiatalok – hipotézisemnek megfelelően – valóban a csatlakozás kiemelt haszonélvezői lesznek-e, vagy esetleg mégsem sikerül a külföldön szerzett tapasztalataikat, kapcsolataikat és nyelvtudásukat kamatoztatniuk.

Az au pair-téma ráirányította a figyelmemet a magyar nyelvoktatási rendszer hiányosságaira, illetve a külföldön élő/dolgozó magyar fiatalok helyzetére is. Mindkét irányba továbblépve felhasználhatóak az au pair-kutatás során szerzett tapasztalatok és kapcsolatok. Az au pair-ek alcsoportját alkotják egy folyamatosan növekvő létszámú, fiatalokból álló csoportnak, amelynek tagjai különböző motivációk alapján ideiglenesen vagy véglegesen külföldön szándékoznak letelepedni. Az ösztöndíjas hallgatóktól kezdve, a luxushajókon dolgozó fiatalokon át, az Észak-Amerikában illegálisan munkát vállaló vagy gyakornoki programot végző fiatalokig néhány dolog összeköti ennek a heterogén csoportnak a tagjait. Olyan ismereteket, tapasztalatokat és kapcsolatokat szereznek meg külföldi életük során, amely a szülőföldön nem sajátítható el, s többletlegességgel ruházza fel őket hazatérésük esetén.

Már amennyiben visszatérnek szülőföldjükre. Jelentős részük ugyanis a külföldi munkavállalás végső céljának az adott ország állampolgárságának megszerzését tekinti. Éppen ezért fontosnak tartom a jövőben a téma migrációs aspektusból való vizsgálatát is.

Hipotézisem szerint a külföldön eltöltött időszak hosszától, illetve a külföldön kialakított kapcsolatháló nagyságától és minőségétől függ leginkább, hogy egy migráns végképp letelepszik-e külföldön, vagy hazatér Magyarországra. A külföldön eltöltött időszak hosszát vizsgálva feltételezem, hogy létezik egy olyan „kritikus határ”, amely után a hazatérés már nagyobb nehézségekbe ütközik, mint a külföldi szocializáció és beilleszkedés. Céloom tehát a jövőben ezen „kritikus határ” meghatározása, mind az időbeliség, mind a network szempontjából.⁴⁰

Konzulens: Utasi Ágnes, dr. habil. egyetemi docens,
Lörinczi János, tudományos munkatárs

⁴⁰ E „kritikus határ” megállapítása valószínűleg a „migrációs burok” vizsgálatán keresztül realizálható. Sik 1994. 42.; Simonovits 2003. 143.

Irodalom

- ♦ **Bodó Julianna (1996):** Az időszakos migráció hatása az egyéni és a családi életvezetésre. In *Bodó Julianna (szerk.): Elvándorlók? Vendégmunka és életforma a Székelyföldön. Csíkszereda, Pro-Print Kiadó, 69-88.*
- ♦ **Diósi Pál (1999):** A magyar fiatalok külföldi tanulási és munkavállalási szándékai. In *Laky Teréz (szerk.): A munkaerő migrációja és az Európai Unió. Európai Tükör 61. Budapest, 143-150.*
- ♦ **Földes Csaba (2002):** Az idegen nyelvek oktatása, ismerete és használata Magyarországon – a nyelvpolitika tükrében.
Magyar Tudomány, (2): 184-197.
- ♦ **Gábor Kálmán (2000):** A középosztály szigete. *Szeged, Belvedere*
- ♦ **Gyáni Gábor (1983):** Család, háztartás és városi cselédség.
Budapest, Magyaró Kiadó
- ♦ **Gyáni Gábor – Kövér György (2001):** Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig. *Budapest, Osiris Kiadó*
- ♦ **Hannerz, Ulf (1999):** A világvárosok szerepe a kultúrában.
Replika (38.) 91-104.
- ♦ **Hárs Ágnes (1999):** A migráció, a munkaerőpiac és a szabályozás.
In Laky Teréz (szerk.): A munkaerő migrációja és az Európai Unió. Európai Tükör 61. Budapest, 21-38.
- ♦ **Huszár Ágnes (1998):** A magyarországi népesség nyelvtudása a XX. században. *Modern Nyelvoktatás, 4 (2-3): 45-56.*
- ♦ **Kapitánffy Johanna (1999):** A magyar lakosság nyelvtudása.
Kultúra és Közösség, 3 (3-4): 23-26.
- ♦ **Kézdi György – Vízi György (1997):** Külföldön szerzett szakmai képesítések, diplomák, oklevelek elismerése Magyarországon.
In Juhász Rózsa (szerk.): A külföldi munkavállalásról hitelesen. Magyarok külföldön – külföldiek Magyarországon. Budapest, Novorg, 77-132.
- ♦ **Lerch Gabriella (1997):** A külföldi munkavállalásról általában.
In Juhász Rózsa (szerk.): A külföldi munkavállalásról hitelesen. Magyarok külföldön – külföldiek Magyarországon. Budapest, Novorg, 11-76.
- ♦ **Major Éva (2000):** Milyenfajta angol nyelvtudásra van szükség a nyelvigenyes munkakörökben? Vizsgálat a munkaadók elvárásainak a felmérésére. *Modern Nyelvoktatás, 6 (1): 33-50.*
- ♦ **Massey, Douglas S. – Arango, Joaquin – Hugo, Graeme – Kouaouci, Ali – Pellegrino, Adela – Taylor, J. Edward (2001):** A nemzetközi migráció elméletei: áttekintés és értékelés.
In Sik Endre (szerk.): A migráció szociológiája. Budapest. Szociális és Családügyi Minisztérium, 9-40.
- ♦ **Medgyes Péter (2002):** „Very English – Very Good!” Gondolatok az angol nyelv magyarországi térhódításáról.
In Kovács János Mátyás (szerk.): A zárva várt Nyugat. Kulturális globalizáció Magyarországon. Budapest, 2000/Sik Kiadó, 263-287.

- ♦ **Miklósné Kis Ildikó – Szécsi Tünde (2000):** A szülők szerepe a nyelvtanulásban. *Nyelv Info*, 8 (4)
- ♦ **Oláh Sándor (1994):** Egy székely falu vendégmunkás potenciálja. (1990-1993) *In Sik Endre – Tóth Judit (szerk.): Jönnék? Mennek? Maradnak? Budapest: MTA PTI, 9-18.*
- ♦ **Portes, Alejandro – Böröcz József (2001):** Keserű kenyér: a munkaerő nemzetközi migrációjának szociológiai problémái.
In: Sik Endre (szerk.) A migráció szociológiája. Budapest. Szociális és Családügyi Minisztérium, 69-88.
- ♦ **Sik Endre (1994):** (Ki)Vándorlási szándékok Magyarországon 1993-ban.
In Sik Endre – Tóth Judit (szerk.): Jönnék? Mennek? Maradnak? Budapest: MTA PTI, 40-49.
- ♦ **Sik Endre (2002):** Migrációs potenciál Magyarországon, 1993-2000.
In Kolosi Tamás – Tóth István György – Vukovich György (szerk) Társadalmi Riport 2002. Budapest:TÁRKI, 207-219.
- ♦ **Simonovits Bori (2003):** A migrációs burok hatása a migrációs potenciálra a Kárpát-medencei magyarok körében.
In Sik Endre (szerk.): Menni vagy maradni?
- ♦ **Kedvezménytörvény és migrációs várakozások.**
Budapest: Sik Kiadó, 143-149.
- ♦ **Snellman, Hanna (1995):** Was it actually so? Foreign exchange students' Experiences revisited.
In Teppo Korhonen (ed) Encountering ethnicities. Helsinki
- ♦ **Szilágyi Ákos (2002):** Két globalizáció Magyarországon. Nyomok a romokban. *In Kovács János Mátyás (szerk.): A zárva várt Nyugat. Kulturális globalizáció Magyarországon. Budapest: 2000/Sík Kiadó 36-70.*
- ♦ **Szűcs Norbert (2002):** A cigányokkal kapcsolatos társadalmi távolság mértéke a szegedi lakosság körében. *Kézirat.*
- ♦ **Tilly, Charles (2001):** Áthelyeződött hálózatok.
In: Sik Endre (szerk.) A migráció szociológiája. Budapest. Szociális és Családügyi Minisztérium, 89-104.
- ♦ **Tóth Judit (1999):** A munkavállalók migrációjával, a külföldiek foglalkoztatásával összefüggő kérdésekről az EU-csatlakozásra készülés szempontjából. *In Laky Teréz (szerk.) A munkaerő migrációja és az Európai Unió. Európai Tükör 61. Budapest, 39-62.*
- ♦ **Vajna Tamás (1999):** Világlátott vándorleányok. Kelet-európai bébicsőszök Londonban. *HVG június 26. 55-56.*

HONLAPOK

- | | |
|--|--|
| ♦ www.aupairkft.hu | ♦ www.iapa.org |
| ♦ www.ayusa.hu | ♦ www.heraholding.hu |
| ♦ www.a3group.hu/aupair | ♦ www.nexus.hu/cinderella |
| ♦ www.csucsposta.hu/aupair | ♦ www.veco-2000.hu |